

Lapsen suojelun tehtävä lastensuojelun laitoshoidon määrittelevän lainsäädännön ja työtä tukevien rakenteiden kontekstissa

Tutkimus sijaishuollon työntekijöiden kokemuksista

Annamari Jansen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin Yliopisto

Syksy 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsen suojelun tehtävä lastensuojelun laitoshoidon määrittelevän lainsäädännön ja työtä tukevien rakenteiden kontekstissa. Tutkimus sijaishuollon työntekijöiden kokemuksista.

Tekijä: Annamari Jansen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma x Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä: 71, 3 liitettä

Vuosi: 2025

TIIVISTELMÄ

Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan sijaishuollon laitoshoidossa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia lapsen suojelusta työtä määrittävän lainsäädännön ja rakenteiden kontekstissa. Tutkielman tavoitteena on tuoda esille sijaishuollon käytännön työtä tekevien kokemuksia lapsen suojelusta sekä selvittää sijaishuollossa asuvan lapsen asemaa suojelun kohteena.

Tutkielman aineisto kerättiin avoimen haastattelun keinoin haastattelemalla seitsemää sijaishuollon laitoshoidossa työskentelevää työntekijää. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Tutkielman metodologinen lähtökohta nojautuu fenomenologiseen lähestymistapaan, joka mahdollistaa ilmiön tarkastelun haastateltavien kokemusten kautta. Aineistosta oli eroteltavissa kolme merkityskokonaisuutta koskien työntekijöiden kokemuksia lapsen suojelusta sijaishuollon laitoshoidon toimintaympäristössä. Kokonaisuudet jaoteltiin yksityiskohtaisempiin merkityksiin, joissa korostuivat työntekijöiden kokemukset työssään kohtaamista ilmiöistä suhteessa lain tulkintaan sekä traumainformoidun kiintymyssuhde-työskentelyn ja moniammatillisen työn merkitys osana lapsen suojelua.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että suojelun käsite koettiin erittäin laajaksi. Lapsen välittömän suojelun ohella sijaishuollossa tehtävällä tunnettyöskentelyllä sekä lapsen psykososiaalisen kehityksen ymmärryksellä koettiin olevan merkittävä rooli suojelutehtävän onnistumiselle. Työtä määrittelevän lainsäädännön tulkinnanvaraisuus ja soveltamisen haasteellisuus koettiin lapsen suojelua estävänä tekijänä. Tämän lisäksi moniammatillinen yhteistyö, etenkin poliisin ja lasten- /nuortenpsykiatrian kanssa koettiin ehdottoman tärkeänä osana sijaishuollossa asuvan lapsen suojelua ja kuntoutumista.

Avainsanat: lapsen suojelu, sijaishuolto, lainsäädäntö, kiintymyssuhteet

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Lapsen suojelu sijaishuollon toimintaympäristössä.....	4
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto.....	4
2.1.1 Sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet.....	6
2.1.2 Hoito- ja kasvatustyö sijaishuollossa	7
2.1.3 Lapsen kehitys ja perustarpeet sijaishuollossa	11
2.2 Lainsäädäntö sijaishuollossa tehtävän työn lähtökohtana	12
2.2.1 Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun	13
2.2.2 Rajoitustoimenpiteet ja kasvatuksellinen näkökulma	14
3 Tutkimuksen toteutus	17
3.1 Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa	17
3.2 Aineiston keruu	18
3.3 Aineiston analyysi	20
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset	24
4 Työntekijöiden kokemuksia lapsen suojelusta lainsäädännön ja rakenteiden kontekstissa	26
4.1 Kokemuksia lapsen suojelun tehtävästä sijaishuollon laitoshoidossa	27
4.1.1 Sijaishuollossa tehtävässä työssä näkyvät ajankohtaiset ilmiöt	27
4.1.2 Sijaishuollon perustehtävä	30
4.1.3 Työn tunnekokemukset ja merkityksellisyys	34
4.2 Kokemuksia lainsäädännön roolista lapsen suojelussa ja turvaamisessa sijaishuollon toimintaympäristössä	41
4.2.1 Lapsen oikeus erityiseen suojeluun	41
4.2.2 Lapsen itsemääräämisoikeus	43
4.2.3 Rajoitustoimenpiteiden käyttö ja lain tulkinta	45
4.3 Kokemuksia suojelua tukevista ja haittaavista rakenteista	51
4.3.1 Sijaishuoltopaikkojen muutokset	51
4.3.2 Moniammatillinen yhteistyö ja tukitoimet	53
5 Johtopäätökset.....	57
Lähteet.....	66
Liite 1 Haastattelupyyntö	72
Liite 2 Suostumuslomake.....	73
Liite 3 Haastattelurunko	74

1 Johdanto

Lainsäädäntö, erityisesti lastensuojelulaki raamittaa, millä tavalla lapsia ja nuoria voidaan suojella ja heidän oikeuksiaan valvoa. Lastensuojelutyön tavoitteena on varmistaa lapsen oikeus erityiseen suojeluun sekä turvata lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehitystä. Lastensuojelutyöllä on yhteiskunnallinen velvoite. (Araneva 2016, 160.) Lastensuojelutyö on muuttunut entistä verkostoituneemmaksi ja asiakasperheen ympärillä työskentelee usein monen alan ammattilaisia, jotka pyrkivät yhteisesti auttamaan lasta ja koko perhettä. Eri toimijoiden työtapoja ja näkökulmia asioiden käsittelyyn voi vaihdella suuresti, mikä saattaa johtaa siihen, että käsitys lapsen edusta voi muodostua erilaiseksi eri toimijoiden välillä. (Heinonen & Sinko 2013, 126.) Monialaisen ammattijoukon lisäksi lapsen vanhemmillä ja läheisillä sekä lapsella itsellään voi olla hyvin erilainen käsitys edusta ja oikeuksista. Lain kohdat voivat sisältää osittain tulkinnanvaraisia termejä, ja sellaisenaan ne saattavat luoda lain tulkitsijasta riippuvaisen käsityksen lapsen edusta.

Sijaishuollossa asuvien lasten suojelun turvaaminen on ollut jo pidempään keskustelua herättävä aihe. Erityistä huolta aiheuttaa sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneiden lasten ja nuorten suurentunut riski joutua turvattomiin olosuhteisiin. (Haapala 2023; Lehtonen & Telen 2013, 4.) Vuonna 2023 oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan toimenpideohjelmaa nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntymisen torjumiseksi osana lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistusta (Järvinen ym. 2024). Sosiaali- ja terveysministeriön valmisteluryhmän loppuraportissa todetaan, että vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien alaikäisten nuorten suojelemiseksi tulisi tehdä lainmuutoksia. Raportin mukaan säädösmuutokset lapsen suojelun turvaamiseksi koskisivat luvattomasti laitoksesta poissaolevan lapsen oikeudellista asemaa, lapsen kiinniottoa ja paikannusmahdollisuuksia sekä poliisin virka-apua. Tämän lisäksi valmisteluryhmä ehdottaa integroitua, suljettua, moniammatillisia sijaishuollon asuinyksiköitä, joiden järjestämisestä vastaisivat hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Ehdotuksen mukaan palvelun tuottamisvelvollisuudesta vastaisi valtion koulukodit. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025, 4–5.)

Sijaishuollon työntekijöiden pääasiallisena tehtävänä on suojella lasta ja edistää lapsen kuntoutumista. Sijaishuollossa tehtävä ohjaus- ja kasvatustyö vaatii jatkuvaa harkintaa kasvatuksellisen rajaamisen ja päätöksentekoa vaativan rajaamisen välillä. Uudenmaan

sosiaalialan osaamiskeskus Socca on lausunnossaan (2024) pyytänyt täsmennystä valmis-teilla olevan lastensuojelulain kokonaisuudistuksen lainkohtaan koskien rajoitustoimenpitei-den asemoitumista suhteessa kasvatuskäytänteisiin. Lausuntopyynnön mukaan lain tulkin-nanvaraisuus ja soveltamisen haasteet voivat vaarantaa sijaishuollossa asuvan lapsen oikeu-den erityiseen suojeluun. (Virtanen, 2024.)

Perhemuotoinen sijaishuolto on aina ensisijaista ja toimintaympäristönä pidempiaikaista si-jaishuoltopaikkaa tarvitsevien lasten kohdalla erityisesti suositeltavaa (HE (331/2010). Va-kavan oirehdivinnan vuoksi heitä ei kuitenkaan ole aina mahdollista sijoittaa perheeseen tai ammatilliseen perhekotiin, vaan kuntoutus vaatii laitoshuoltoa, jossa on tar-vittaessa mahdollisuus myös rajoittaa lapsen itsensä tai toisen vaarantavaa käytöstä rajoitus-toimenpiteiden muodossa. Lisääntyneen nuorisorikollisuuden myötä on yhteiskunnallisesti havahduttu sijaishuoltopaikkojen keinottomuuteen vastata vahvaa tukea tarvitsevien nuorten suojeluun ja hoidon tarpeeseen sekä tämän myötä lainsäädännön uudistamistarpeeseen (So-siaali- ja terveysministeriö 2025, 9).

Lainsäädäntö asettaa sijaishuollolle selkeät raamit ja velvoitteet, joiden tarkoituksena on var-mistaa lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Sijaishuollossa on käytössä rajoi-tustoimenpiteitä, joiden avulla pyritään turvaamaan lapsen turvallisuus ja hyvinvointi, mutta niiden käyttö edellyttää tarkkaa harkintaa sekä lapsen oikeuksien kunnioittamista. Kasva-tuksellinen näkökulma korostaa puolestaan turvallisten ihmissuhteiden, selkeiden rajojen ja ennakoitavan arjen merkitystä lapsen kehitykselle. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Laitoshuollossa sijaishuollossa työskentelevät ammatillaiset kohtaavat monenlaisia tilan-teita, jotka liittyvät lasten yksilöllisiin tarpeisiin, henkilöstön resursseihin sekä yhteiskun-nallisiin muutoksiin. Nuorten mielenterveyttä koskevassa tutkimuksessa tuli nuorten nosta-mana esiin, että sosiaalisen median koettiin aiheuttavan ulkonäköpaineita ja syömishäiriöitä, joilla oli vaikutus mielenterveysongelmien arkipäiväistymiseen myös sosiaalisen median ul-kopuolella (Meriläinen & Nousiainen 2024, 62). Nykyilmiöiden vaikutus nuorten mielen-terveyden haasteisiin voi näkyä myös sijaishuollossa tehtävässä työssä, minkä vuoksi käy-tänteet vaativat aktiivista tarkastelua ja valvotuneisuutta.

Sekä julkisessa keskustelussa että tutkijoiden parissa on todettu nuorten lisääntyneiden mie-lenterveysoireiden ja -diagnoosien aiheuttavan kasvavaa huolta (Ikävalko ym. 2024, 1). Olen työskennellyt usean vuoden ajan lastensuojelussa, josta viimeiset 14 vuotta lastensuojelun sijaishuollossa ammatillisessa perhekodeissa ja perustason laitoksessa. Työssäni olen

havainnut, että vakavaa psyykkistä oirehdintaa ja lainvastaista toimintaa esiintyy yhä nuorempien lasten keskuudessa. Lastensuojelua määrittelevän lainsäädännön tarkoituksena on varmistaa, että sijaishuollossa asuvien lasten oikeudet ovat turvattuja ja heidän oikeutensa erityiseen suojeluun toteutuu. Käytännön työssä olen kuitenkin toisinaan pohtinut, millä tavoin voimassa oleva lainsäädäntö tukee sijaishuollossa asuvan lapsen perustarpeiden ja turvaamisen toteuttamista ja minkälaisia vaikutuksia sen toteutumattomuudella voi olla lapsen psykososiaaliseen kehitykseen ja suojelun mahdollisuuksiin. Laakso (2009) toteaaakin, että lasten tilanne ja tarpeet vaativat erityistä huomiota myös lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, eikä sijaishuollon työntekijöiden tulisi jäädä työssään kohtaamiensa ilmiöiden kanssa yksin. Työn kehittämisen ja käsitteellisen jäsentämisen vuoksi sijaishuollossa tehtävä työ tarvitsee tutkimusta. (Laakso 2009, 18.)

Pro gradu- tutkielmallani tuon esiin lastensuojelun sijaishuollon laitoksessa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia koskien sijaishuollon laitoshoidon mahdollisuuksia suojella lapsia voimassa olevan lainsäädännön ja rakenteiden kontekstissa. Aineiston keräsin yksilöhaastattelun muodossa haastattelemalla sijaishuollon laitoksissa työskenteleviä työntekijöitä. Sijaishuollossa tehtävä työ perustuu ymmärrykseen lapsen kokonaisvaltaisuudesta ja yksilöllisistä tarpeista, minkä vuoksi avaan tutkielmassani suojelun käsitettä lapsen psykososiaalisen kehityksen ja perustarpeiden täyttymisen näkökulmasta.

2 Lapsen suojelu sijaishuollon toimintaympäristössä

Suomessa ensimmäinen lastensuojeluprosessi käynnistyi vuonna 1897, jolloin sääty- ja valtiopäivillä keskusteltiin lasten pahantapaisuudesta ja rikollisuudesta (Harrikari 2019, 166). Eeva Valjakka (2016, 23) toteaa, institutionaalisen perustan nykyiselle lastensuojelulle Suomessa syntyneen julkisen vallan oikeudellisen sääntelyn myötä. 1920-luvulla lastensuojelun käsite eriytyi suojelukasvatuksen käsitteestä ja vakiintui omakseen (Hämäläinen 2007, 175). Tätä edelsi lastensuojelukomitean mietinnöt siitä, että lastensuojelu tulee nähdä laajemmin koko lapsuusiän kattavina käytänteinä ja kodin kasvatusta tukevina toimenpiteinä sen sijaan, että valtiota tulisi suojella lasten rikollisuudelta (Harrikari 2004, 158–161). Suojelu on eri aikakausina monin tavoin yhä uudestaan määritelty käsite. Sen määrittäminen on sidoksissa kulttuurisiin ja moraalisiin tekijöihin, jonka vuoksi myös kasvatukseen ja lapsen osallisuuteen liittyvät kysymykset ovat vaihdelleet tämän mukaisesti. (Pekkarinen 2015, 18.)

Sijaishuolto on olennainen osa lastensuojelua ja sen tehtävänä on turvata lapsen hyvinvointi silloin, kun hän ei voi asua omassa kodissaan. Sijaishuollon toimintaympäristössä lapsen suojelu on monitahoista; sen lähtökohtana on voimassa oleva lainsäädäntö, mutta yhtä keskeistä on arjen hoito- ja kasvatustyö sekä lapsen kehityksen ja perustarpeiden kokonaisvaltainen huomioiminen. Laadukkaan sijaishuollon toteuttamiseksi ja toteutumiseksi on tärkeää ymmärtää sijaishuollon toimintaympäristö kokonaisuudessaan. Sijaishuollossa asuvilla lapsilla voi olla taustallaan merkittäviä traumaattisia tapahtumia, kuten kaltoinkohtelua, laiminlyöntiä tai vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmia. Nämä lapsuuden ajan haitalliset kokemukset voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen vahingollisesti (Poijula 2018, 112.), minkä vuoksi traumainformoitu työote ja terapeutin orientaatio on ensisijaisen tärkeää sijaishuollossa tehtävässä työssä (Hoikkala 2020, 167).

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Modernin lastensuojelun synty ja käytänteiden perusta nojautuvat Suomen historiassa rikosoikeuteen. Ajanjaksollisesti tämä sijoittuu 1800-luvun eurooppalaiseen keskusteluun, jossa pohdittiin rangaistavuuden ikärajoja ja rikoksia tekevien lasten erottamista vanhemmista rikoksentekeijöistä. (Harrikari 2019, 122.) Ensimmäiset kasvatustilat perustettiin yksityisten henkilöiden ja hyväntekeväisyysjärjestöjen aloitteesta vuonna 1829 Kyliälään ja 1860-

luvulla Helsinkiin, joiden lisäksi tiedetään, että jo vuonna 1753 on Suomenlinnassa toiminut lastenkoti. (Pulma 1987, 19–10, 40–45.) Suomalaisen laitoshoidon historiassa sijaishuoltoa on toteutettu moninaisissa muodoissa niin erityisosaamisen, koon kuin palveluntuottajankin osalta (Hoikkala 2020, 22).

Yhteiskunnan tehtävänä on ensisijaisesti tukea lapsen huolenpidon ja suojelun toteutumista biologisessa perheessään. Mikäli suojelu ja huolenpito eivät toteudu riittävässä määrin, tulee yhteiskunnan taata lapselle hänen tarpeitaan vastaava sijaishuolto perhe- tai laitospuolella hoidossa. (Malja ym. 2019, 50.; Lastensuojelulaki 13.3.2007/417.) Sijaishuollossa asuvan lapsen kasvuympäristön yksi tärkeimmistä ominaisuuksista on turvallisuus (Erikson ym. 2023, 28).

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) määritelmän mukaan ”lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella”. Sijoituksen taustalla on ajatus, että lapsen hyvinvointi voidaan turvata paremmin sijaishuollossa kuin hänen biologisten vanhempiensa hoidossa (Ikonen ym. 2020, 2). Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) 1 § tarkentaa tämän sisältävän lapsen kokonaisvaltaisen huolenpidon ja kasvatuksen lisäksi tarpeellisen valvonnan lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatiman, vuotta 2023 koskevan tilanneraportin (19/2024) mukaan kiireelliset sijoitukset lisääntyivät vuonna 2023 kahdeksan prosenttia vuoteen 2022 verrattuna. Raportin mukaan kiireelliset sijoitukset lisääntyivät erityisesti lapsen ensimmäisissä sijoituksissa ja ikävuosittain 14–16-vuotiaat edustivat valtaosaa kiireellisesti sijoitetuista lapsista. Kaiken kaikkiaan kiireellisesti sijoitetuista lapsista 74 % huostaan otettiin vuoden sisään kiireellisestä sijoituksesta ja huostaanoton ollessa lapsen ensimmäinen, nuorisoiäisten lasten osuus oli edelleen suurin. (Forsell & Kuoppala 2024.)

Palvelujärjestelmällä ja sen muutoksilla on todettu olevan perustavanlaatuinen vaikutus lastensuojelun toimintaedellytyksiin (Petrelius & Eriksson 2018, 6). Lastensuojelun ja terveydenhuollon yhteistyö on merkittävässä asemassa lapsen kuntoutumisessa, sillä lastensuojelun asiakkuudessa olevilla lapsilla on muita lapsia enemmän ahdistus- ja masennusoireita, traumaattisia kokemuksia sekä käyttäytymisen haasteita. Lastensuojelulakiin on kirjattuna terveydenhuollon yhteistyövelvoite lastensuojelun piirissä olevalle lapselle sekä palveluiden

järjestämisestä viivytyksettä, mikäli niiden lykkääminen voisi johtaa lapsen sijoittamiseen (Kaivosoja ym. 2025, 872). Lastensuojelun vakava ylikuormitus on herättänyt kysymyksen, pystytäänkö peruspalveluissa, kuten kouluterveydenhuollossa ja nuorisotyössä vastaamaan varhaisen vaiheen tukeen tai miten erikoissairaanhoidossa tuetaan oman osaamisen kautta lastensuojelutyön onnistumista. (Petrelius & Eriksson 2018, 6.)

2.1.1 Sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet

Sijoituksen ensisijaisena tarkoituksena on edistää lapsen etua ja oikeuksia. Vastuu sijaishuollossa asuvien lasten turvallisuudesta ja sijaishuollon toiminnan valvonnasta on yhteiskunnalla (HE 237/2018 vp). Sijoituksen ollessa yksi vahvimista interventioista perheen yksityisyyteen, yhteiskunnalla on erityinen velvollisuus tietää sijoitettujen lasten hyvinvoinnista ja kuulla heidän kokemuksiaan (Ikonen ym. 2020, 2). Osana ACElife-hanketta (Adverse Childhood Experiences) Laajasalo kumppaneineen (2025) on tutkinut sijaishuollon laitoshoidon tarjoavien sekä yksityisen että julkisen sektorin palveluntuottajien kokemuksia työssä käytössä olevista mittareista ja työmenetelmistä sekä niiden vaikuttavuudesta. Tämän lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, mitä tekijöitä yksiköt itse pitivät merkittävinä seurattessaan sijaishuollossa asuvien lasten hyvinvointia. Tutkijoilla ja sijaishuollon työn kehittäjillä todetaan olevan sama näkemys siitä, että laadukkaan, tuloksellisen sijaishuollon keskiössä on ympärivuorokauden läsnä oleva kasvatuksellinen ja terapeutin arki. Lastensuojelun sijaishuollon todetaan tarvitsevan kuitenkin huomattavasti enemmän tutkittua tietoa lapsen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä sekä kasvuympäristön laadusta.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3. artiklan mukaan yhteiskunnan on pidettävä huolta siitä, että lapsen etu otetaan huomioon ”kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia.” Lisäksi yhteiskunnan on valvottava, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavissa laitoksissa noudatetaan määräyksiä, jotka ”koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa”. (Aula & Kiili 2011, 17.) Sijaishuollon tarkoituksena ja ehdottomana tavoitteena on lapsen edun toteutumisen ohella lapsen turvallisuuden takaaminen. Fyysisesti turvallisen kasvuympäristön lisäksi kokemuksellisen tason turvallisuus on yksi sijaishuollon ensisijaisista tavoitteista. Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen oman turvallisuuden tunteen kokemuksen huomioimista osana

lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita. Sijaishuollon laatukriteereissä turvallisuuden käsitteen määritellään käsittävän myös lapsen oikeuden tulla huomioiduksi hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavasti päätöksenteossa. Tämän lisäksi turvallisuuden toteutumista tulee tarkastella lapsen perheen ja työntekijöiden näkökulmasta. (Malja ym. 2019, 14.)

Sijoitusten pituudet vaihtelevat hyvin paljon mutta vuosittaisessa seurannassa on huomattavissa, että sijoitusten keston tunnusluvut pysyvät hyvin vakaina. Vuonna 2023 sijaishuollossa asuneista lapsista kolmasosa on ollut sijoitettuna vähintään puolet elämästään. (Forsell & Kuoppala 2024, 11.) Sijaishuollossa asuvat lapset elävät ainutkertaista lapsuuttaan sijaishuoltopaikassa, minkä vuoksi yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtia, että lapsen erityisen suojelun tukena on riittävät resurssit ja osaaminen (Lastensuojelun keskusliitto 2022, 1).

2.1.2 Hoito- ja kasvatustyö sijaishuollossa

Lastensuojelun sijaishuollossa tehtävän hoito- kasvatustyön käsitteellinen määrittely on Suomessa edelleen niukkaa ja myös sijaishuollon työntekijöiden on todettu kokevan työn sisältöjen avaamisen haasteelliseksi. Laitoksessa tehtävän kasvatustyön perustana mainittakoon 1800-luvun lopussa vallalla ollut käsite suojelukasvatuksesta. Sen mukaan lasten suojelu toimi välinearvona, jossa suojelu kohdistui yhteiskunnan suojeluun ja suojelukasvatus rikollisuuteen tai pahantapaisuuteen vaikuttamisena. Tuolloin rikollisuuden ajateltiin olevan merkittävä yhteiskunnallinen vaara ja siihen pyrittiin vaikuttamaan kasvatuksellisin keinoin. (Harrikari 2004, 127–136.) Pekkarinen (2015) puolestaan peilaa lasten positioiden rakentumista suhteessa ajalleen tyypillisiin sosiaalityön käytänteisiin 1940-luvulta 2000-luvulle, ja toteaa Harrikarin (2004) tapaan, että suojelun kohde on vaihdellut ajan saatossa lapsen suojelusta yhteisön suojeluun. 1940-luvulla on ajateltu, että yhteisöä tuli suojella häiriintyneeltä lapselta eristämällä hänet yhteisöstä, kun taas 1990-luvulle saakka sosiaalityön käytännöissä korostui lapsen positio suojelun kohteena (Pekkarinen 2015, 170). Pekkarinen (mt.) toteaa, että 2000-luvulla on ollut suojelun kontekstissa havaittavissa jälleen suunta kohti lapsen asemoitumista vaaralliseksi, ympäristöstään eristettäväksi yksilöksi.

Sijaishuollossa tehtävää kasvatustyötä ohjaavat lainsäädäntö, kansallisella tasolla valvovan viranomaisen määrittelemä käsitteistö ja yleisesti alalla vallalla olevat käytänteet. Usein kasvatustyössä sovelletaan rutiininomaisesti alalla yleisesti tunnettuja, luotettaviksi koettuja

menetelmiä (Purjo 2011, 50), minkä vuoksi sen ohella tulisi jokaisen kasvatustyötä tekevän aktiivisesti ja kriittisestikin pohtia mihin kasvatuskäytänteet perustuvat ja ovatko ne sijaishuollon tarkoituksen ja lapsen edun mukaisia.

Lapsen sosiaalisen ympäristön asenteilla ja suhtautumisella on merkittävä vaikutus lapsen itsestään muodostamaan minäkuvaan ja identiteetin syntymiseen (Pekkarinen 2015, 172). Sijaishuollossa asuvan lapsen kohdalla sosiaalinen arkiympäristö muodostuu hyvin pitkälle sijaishuoltopaikan työntekijöiden ja muiden sijoitettujen lasten läsnäolosta viranomaisen läsnäoloa unohtamatta. Lapsen kokemus poikkeavuudesta ja näin ollen stigman kantamisesta voi lisääntyä, mikäli hän kohtaa lähiympäristössään hylkiviä reaktioita vaiheessa, jossa hänen identiteettinsä on vasta kehittymässä (Lemert 2000, 209). Kasvatuksen tavoite on saada aikaan jotain, jota voidaan luonnehtia inhimilliseksi kasvutapahtumaksi ja jokainen kasvat-taja on käyttämillään kasvatustietämyksellään väistämättä sidoksissa tiettyihin ennakkokäsityksiin kasvatuksensa kohteesta, joko tiedostaen tai tiedostamattaan. Jotta kasvatustapahtuma olisi tavoitteellista ja johdonmukaista, kasvattajan on ymmärrettävä ja selkeytettävä oma ihmis-käsityksensä. Ilman tätä pohdintaa ei voida arvioida, toteuttaako kasvatustapahtuma tarkoitustaan. (Purjo 2011, 49.)

Sijaishuollon laitostyön käsittäessä sekä arkisten rutiinien hoitamisen että lasten erityisongelmiin vastaamisen, aiheuttaa se toisinaan tasapainoilua (Tervo 2021, 9). Pohdittavaksi tulee myös laitoksen merkitys kodin määritelmän kontekstissa. Pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavat sijaishuoltopaikat toimivat lapselle kotina ja samanaikaisesti toteuttavat julkista tehtävää, jota määrittelee lainsäädäntö. (Enroos 2016, 228–229.) Laitosmaisuus ja kodinomaisuus nähdään usein toistensa vastakohtina eikä kodin määritelmä ole itsestäänselvyys lastensuojelun laitoshoidossa. Kodin määritelmä sisältää usein ajatuksen läheisistä ihmissuhteista. Laitosmaista asumista puolestaan määrittävät säännöt, rutiinit ja tiukkarajaisuus, jonka lisäksi viranomaistyön läsnäolo luo ajatuksen tunneneutraaliudesta. (Laakso 2009, 17.) Lasten näkökulmasta tarkasteltuna sijaishuollossa asuvat lapset ovat ikään kuin monen kodin lapsia eli heillä saattaa olla useampi paikka, jota he kutsuvat kotinaan, tai jonka he tuntevat kodikseen. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018).

Hoikkala (2020) on tutkinut vaativahoitoisten nuorten laitoshoidon ja kuvaa ammatillista laitostyötä käsitteillä hoito ja kasvatustapahtuma. Työstä voidaan puhua myös huolenpitotyönä tai terapettisena työnä työntekijöiden huolehtiessa lapsen vanhemmille tyypillisistä

velvollisuuksista ja arjen askareista (Tervo 2021, 9). Lastenkodissa lapset jakavat arjen toisensa ja henkilökunnan kanssa. He viettävät siellä päivittäistä elämäänsä ja tekevät arjen perustoimintojaan kuten nukkuvat, syövät, peseytyvät ja rentoutuvat sekä palaavat koulusta, harrastuksista ja ystäviensä luota. Lastenkodin arjessa näkyvät niin lasten tunnetilat kuin myös heidän perheidensä tilanteet. (Laakso 2009, 16.)

Lastenkoti on lasten kodin ohella myös paikka, jossa viranomaisuus on vahvasti läsnä (Laakso 2009, 16). Tämä selittyy sillä, että sijaishuollossa tehtävä huolenpitytyö sisältää laitoshoidon delegoituja vallan elementtejä, joilla voi olla rajoittava vaikutus lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumiseen tilanteissa, joissa lapsen suojeleminen on perusteiltaan itsemääräämisoikeutta painavampi. Työn keskiössä on huolenpito lapsesta ja se sisältää usein tasapainoilua hoivan ja kontrollin välillä. (Mänttari- van der Kuip 2024, 147–148.)

Huoltapitävän vallan käsite kytkeytyy sosiaalityöhön sekä yhteiskunnallisella tasolla että asiakastyössä (Hänninen 2004, 77). Lastensuojelun institutionaalisessa arjessa on jouduttu tasapainoilemaan sen välillä, nähdäänkö lapsi ensisijaisesti toimijana vai suojelemaan ja kontrolloimaan tarvittaessa. Sijaishuollossa asuvan lapsen voidaan nähdä olevan erityisen haavoittuvassa asemassa, ja toisaalta lapsella voi olla kehityksellisiä rajoitteita toimia itsenäisesti. Molemmissa tapauksissa lapsen mahdollisuudet osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon voivat kaventua. (Pekkarinen 2015, 20.)

Kasvatuksen parissa tehtävä työ määrittyy helposti konkretiaan ja arjen tilanteisiin kuten hyvien tapojen opettamiseen, arjen askareissa ohjaamiseen, koulutyössä auttamiseen ja rajojen asettamiseen. Konkreettisten kasvatuksellisten toimien rinnalle Purjo (2011, 58) nostaa esille eettisyyteen kasvattamisen. Sijaishuollossa asuvan lapsen mahdolliset käyttäytymisen pulmat ovat voineet aktivoitua traumataustan myötä. Psykologiassa, psykiatriassa ja psykoterapiassa ei-toivottuun käyttäytymiseen etsitään syitä taustamekanismeista ja käyttäytymisen kontrollointiin pyritään löytämään keinoja. Niiden tarjoama hoito ei perustu eettiseen kysymykseen siitä, miksi ihmisen pitää tehdä hyvää eikä pahaa. (Purjo 2011, 28.)

Pekkarinen (2015, 169) pohtii sijaishuoltoon sijoitettujen poikien tapaustutkimuksessaan yksilön sisäisten ja ulkoisten rajojen merkitystä identiteetin kehitykselle ja omaksumiselle. Tutkimuksessa todetaan, että mikäli nämä rajat ovat hyvin paljon ristiriidassa keskenään ja yksilön käsitykset omista toimintaedellytyksistä tuhotaan ulkoisten rajoitusten keinoin, voi

tilanne johtaa identiteettikriisin myötä yksilön psyykeen hajoamiseen. Tutkimuksen mukaan laitokseen sijoitettujen poikien käytös laitoksessa oli laitoksen odotusten mukaisesti pääsääntöisesti moitteetonta, mutta muuttui hallitsemattomaksi levottomuudeksi laitoksen ulkopuolella. Pekkarinen pohtii minkä verran laitokseen sopeutuminen oli yksilön tietoinen pyrkimys sovittaa sisäisten ja ulkoisten rajojen aiheuttama ristiriita välittömien myönteisten seurausten myötä tai olivatko ne niin kaukana toisistaan, että siitä aiheutui identiteettikriisi, joka purkaantui laitoksen ulkopuolella.

Purjon (2011, 58) mukaan eettisyyteen kasvattaminen on vahvasti sidoksissa lapsen identiteetin muodostumiseen. Päämääränä on turvata kasvatettavalle kokonaisvaltainen tyytyväisyys omasta olemassaolostaan, sekä tukea kohti elämäniloa ja elämän arvostamista sen kaikissa muodoissaan. Kasvatus perustuu kasvatettavan kokemuksellisuuteen, ja siinä pyritään kasvatettavan maailmankuvan rikastuttamiseen, arvojen löytämiseen, vastuuntunnon vahvistamiseen, vääristymien korjaamiseen sekä tiedollisten ja taidollisten aukkojen täydentämiseen. Nuorisotutkimusseuran julkaisemassa nuorten mielenterveyttä koskevassa tutkimuksessa (2023) nousi esiin, että nuorten itsensä mielestä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ovat yksi suurimmista syistä nuorten pahoinvointiin. Ratkaisuehdotuksena nuoret toivat esiin yhteiskunnan arvojen uudelleen järjestämistä ja aikuisilta suurempaa välittämistä. Osa nuorista pohti, että vähemmistöihin kuuluvat, kuten laitoksessa asuvat nuoret haluttiin unohtaa kokonaan. (Haikkola & Myllyntaus 2023.)

”Olen aidosti huolissani nykyisistä nuorista, jotka yrittävät rakentaa identiteettiään ja persoonallisuuttaan tämän raadollisen maailman kelvottomista aineksista. Nuorten pitäisi sen sijaan saada etsiä elämänsä suuntaa jostain sellaisesta arvokkaasta, johon hän kokisi kaipausta ja halua kiinnittyä. Tällaisia arvoja ei nykyinen Suomi tai muutkaan länsimaiset yhteiskunnat nuorille tarjoa. Ei ihme, että nuorten tulevaisuuden toivo katoaa ja he alkavat oireilla eri tavoin.” (Purjo 2011, 45.)

Nämä jo lähes 15 vuotta sitten lausutut sanat ovat edelleen ajankohtaiset ja kuvaavat myös nykytilannetta, jossa monet nuoret kamppailevat identiteettinsä ja elämänsä suunnan kanssa.

2.1.3 Lapsen kehitys ja perustarpeet sijaishuollossa

Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää hänen perustarpeidensa tunnistamista ja niiden täyttämistä. Perustarpeisiin kuuluvat fyysinen turvallisuus, ravinto, lepo, terveydenhoito, emotionaalinen tuki, johdonmukainen hoiva sekä mahdollisuus kasvaa ja kehittyä vakaassa ympäristössä. Sijaishuollossa asuvien lasten elämässä on tapahtunut usein monia muutoksia niin perhesuhteiden, kasvuympäristöjen kuin asuinpaikkojen osalta ja sijoitus kodin ulkopuolelle tuo mukanaan jälleen uusia muutoksia. Lapsen näkökulmasta tämä voi tarkoittaa sitä, että kiinnittyminen arjen yhteisöihin ja kaverisuhteisiin jää katkonaiseksi ja itsessään haastavaksi. (Heino ym. 2016, 104.)

Sijaishuollon aikaisen turvallisuuden tunteen varmistaminen on ensisijaisen tärkeää ottaen huomioon, että lapsi on saattanut kohdata paljon turvattomuuden kokemuksia (Ikonen ym. 2020, 36). Sijaishuollossa asuvan lapsen kiintymyssuhteet ovat olleet usein turvattomia ja turvattomuuden tunne voi näkyä siten, että ulkopuolisen silmin vähäiset pettymyksen kokemukset saattavat aiheuttaa lapsessa hallitsematonta aggressiivista käyttäytymistä. Tämän on todettu olevan hyvin usein sijaishuoltopaikan vaihdoksen syy, minkä vuoksi sijaishuoltopaikan työntekijöiden tulisi tunnistaa lapsen toimivan aiemmin omaksumansa kiintymyssuhdemallin ohjaamana ja työskentelyn ensisijaisena tavoitteena tulisi olla arjen vakauttaminen ja lapsen turvan tunteen lisääminen. (Sinkkonen & Kekkonen 2025, 847.)

Tarkasteltaessa lapsen turvallisuuden tunnetta sijaishuollossa, sijaishuoltopaikan ja arkiympäristön lisäksi palvelujärjestelmä voi tuottaa ja ylläpitää rakenteellista väkivaltaa. Tässä kontekstissa rakenteellisella väkivallalla tarkoitetaan yhteiskunnallisia käytäntöjä ja linjauksia, jotka voivat johtaa lapsen sijaishuoltopaikkojen muutoksiin. Huomioitavaa on, että vuonna 2020 tehdyn tutkimuksen perusteella sijoitetusta yläkouluikäisistä lähes neljäsosa oli asunut elämänsä aikana vähintään neljässä eri sijaishuoltopaikassa. (Ikonen ym. 2020, 36.)

Sijaishuollon järjestämisen yhtenä periaatteena on tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Periaatteen tavoiteltavasta tarkoituksesta huolimatta tämän myötä voi syntyä tilanne, jossa lapselle muodostuu useita siirtymiä kodin ja eri sijaishuoltopaikkojen välillä. Turvallisten kiintymyssuhteiden rakentamisen haasteellisuus voi vaarantaa vakavasti lapsen psyykkistä kehitystä ja valtakunnallisen kouluterveyskyselyn mukaan eri sijaishuoltopaikoissa asuneilla nuorilla esiintyykin muita nuoria enemmän erilaisia psykososiaalisia oireita. (Sinkkonen & Kekkonen 2025, 846.) Toisiin ihmisiin rakentuvien kiintymyssuhteiden lisäksi on

huomioitava, että lapsi voi kiinnittyä yhtä lailla paikkaan (Jack 2015, 415). Paikkakiintymyksen vaikutukseen lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota sosiaalityön ammatillisessa keskustelussa ja tutkimuksessa (Ritala-Koskinen 2018).

Lapsilla ja nuorilla sekä psykofyysinen että kognitiivinen kehitys ovat vielä kesken. (Mäntymaa ym. 2025, 26; Aalberg 2025, 37). Lapset käyvät läpi eri ikäkausille tyypillisiä kehitystehtäviä, joiden harjoittelu voi traumakokemuksen myötä hidastua tai lapsi voi taantua kehityksessään (Erikson ym. 2023, 25). Psykykkisillä traumailla on todettu olevan vaikutusta lapsen kehittyvän keskushermoston rakenteisiin sekä kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen ja käyttäytymiseen (Lehti 2025, 98). Traumakokemuksilla voi olla merkittävä vaikutus lapsen psykososiaaliseen kehitykseen, esimerkiksi heikentämällä lapsen kykyä luottaa aikuisiin, säädellä omia tunteitaan tai solmia terveitä ihmissuhteita. Trauman aiheuttamalla pitkäaikaisella stressillä voi olla vaikutusta hermoston kehitykseen ja näin ollen se voi altistaa lasta käytöshaasteille, ahdistuneisuudelle ja oppimisvaikeuksille. (Kauppi & Turunen 2025, 599; Lehti 2025, 101.) Aikuisiän psykofyysisillä häiriöillä on todettu olevan yhteys lapsuudessa koettuun pitkäkestoiseen stressiin (Felitti ym. 1998).

2.2 Lainsäädäntö sijaishuollossa tehtävän työn lähtökohtana

Lastensuojelulaki on lastensuojelutoimintaa säätelevä erityislaki, joka syrjäyttää yleislain ja sen säännökset (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Lain tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (Lsl 417/2007, 1§). Vuoden 1937 alussa voimaan astunut lastensuojelulaki perustui pitkälti vuonna 1921 lastensuojelukomitean antamaan esitykseen. Tämän jälkeen lastensuojelulakia on uudistettu aika ajoin, viimeksi vuonna 2007, jolloin sitä tarkennettiin muun muassa rajoitustoimenpiteiden ja lapsen oikeuksien osalta. (Harrikari 2019, 205, 317–339.) Lastensuojelukomitean vuoden 1921 kannanottojen mukaan lapsen suojelun käsite sisältää yhteiskunnan vastuun lapsen suojelusta ja hyvinvoinnista sekä näemyksen siitä, että vanhempien oikeus lapsiinsa ei ole ehdoton. (Laakso 2009, 31.) Yhteiskunnalla on näin ollen velvollisuus huolehtia lasten hyvinvoinnista ja lapsella on oikeus olla suojelutoiminnan keskeisimmällä sijalla (Laakso 2009, 31; Hakalehto 2016, 32).

2.2.1 Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja on ollut Suomessa voimassa laintasoisena vuodesta 1991. Lapsen oikeuksien näkökulmasta sopimus on merkittävin kansainvälinen sopimus, joka velvoittaa jäsenvaltioidensa lainsäädännön ja toiminnan vastaavan sopimusmääräyksiä. Sopimus korostaa lapsen edun toteuttamista ja sen arviointia erillisenä vanhempien oikeuksista sekä lapsen itsemääräämisoikeuden vähittäistä kasvamista. (Hakalehto 2016, 25.) Lapsen edun arvioinnin on oltava yksilökohtaista ja siinä on otettava huomioon lapsen erityistilanne- ja piirteet. Lapsen iällä ja kehitystasolla on merkitystä sen suhteen, missä määrin on asetettava painoa hänen omille näkemyksilleen. (Malja ym. 2019, 49.) Lapsen oikeuksien yleissopimus tunnustaa lapsen oikeuden erityiseen suojeluun sen perusteella, että lapsen tarpeet eroavat aikuisten tarpeista (Hakalehto 2016, 35).

Lapsen edun käsite perustuu lapsen perustarpeiden toteutumiseen. Käsitettä avatessa tulee huomioida miten eri toimenpidevaihtoehdot turvaavat lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin. Lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen, läheisiin ihmissuhteisiin, ymmärrykseen ja hellyyteen sekä iän ja kehitystason mukaiseen valvontaan. Lapsen edun toteutuminen edellyttää turvallisen kasvuympäristön, koskemattomuuden, taipumuksia ja toiveita vastaavan mahdollisuuden koulutukseen sekä mahdollisuuden itsenäistymiseen ja kasvamisen vastuullisuuteen. (Hakalehto 2016, 42.)

Lapsen edun toteutumista voi tarkastella useasta eri näkökulmasta. Lavikainen kumppaneineen (2014, 14) pohtii käsitettä turvallisuuden, avoimuuden, oikeudenmukaisuuden ja luottavuuden kautta. Perustuslain (11.6.1999/731) 6§ korostaa lapsen tasa-arvoisuutta ja oikeutta osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Bardy (2013, 67) puolestaan korostaa, että yhteiskunnalla on velvollisuus suojella lapsia hyväksikäytöltä, kurjuudelta ja kaikinlaiselta pahalta. Sijaishuollon työssä lapsen edun ajaminen ja oikeus osallisuuteen on ensisijaisen tärkeää. Toisinaan lapsen osallistumisoikeus ja oikeus suojeluun voivat olla kuitenkin ristiriidassa ja lapsen turvallisuuden tunnetta arvioitaessa lapsen oikeus suojeluun voi mennä toisen oikeuden edelle (Hakalehto 2016, 47; Araneva 2016, 181).

2.2.2 Rajoitustoimenpiteet ja kasvatuksellinen näkökulma

Lastensuojelulain 61a§ pykälän mukaan rajoitustoimenpiteillä tarkoitetaan aineiden ja esineiden haltuunottoa, lapsen toimintaa tai liikkumista rajoittavia toimenpiteitä, kuten kiinnipitämistä, liikkumisvapauden tai yhteydenpidon rajoittamista. Lain mukaan edellä mainitut toimenpiteet ovat aina viimesijaisia ja niiden käyttö on perusteltava tarkasti. Lastensuojelulaki ei määrittele laitostyön orientaatiota, mutta se kieltää niiden käytön rangaistuskeinona ja korostaa niiden suojellisia tavoitteita ja tarveperusteisuutta (Tervo 2021, 13). Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 61a§.) korostaa, että rajoitustoimenpiteiden toteutuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin mukaan lukien ikä ja sukupuoli sekä kulttuuri- ja uskonnollinen tausta. Rajoitustoimenpiteillä pyritään parantamaan lasten turvallisuutta. Niiden avulla voidaan suojella lasta esimerkiksi itsetuhoiselta käytökseltä sekä tilapäisesti vähentää päihteiden käyttöä tai hallita aggressiivista käytöstä. On kuitenkin tärkeää tunnistaa, että rajoitustoimenpiteet eivät ole tehokas keino ratkaista nuorten pitkäaikaisia ongelmia, ja siksi on tarpeen etsiä muita toimintatapoja. (Utriainen & Erikson 2023, 6.)

Sijaishuollossa asuvia lapsia suojaavat perustuslain määrittämät perusoikeudet, minkä vuoksi rajoitustoimenpiteiden tulee perustua lakiin (Tervo 2021, 22–23). Rajoitusten käytön yleisiä edellytyksiä määrittelee perustuslaissa säädetyt säännökset yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta (Husa-Pohjolainen 2014, 187). Sijaishuollon ensisijaisena tarkoituksena on turvata lapsen hyvinvointi ja suojata lasta tilanteilta, joissa hän voisi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Toisinaan lapsen turvaaminen ja suojelu voi edellyttää lapsen perusoikeuksien rajoittamista. (Tervo 2021, 22–23.) Lastensuojelulain 61§ mukaisia rajoitustoimenpiteitä saa käyttää ainoastaan laitoshoitoon sijoitetun huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen kohdalla. Tästä poikkeuksena mainittakoon sosiaalityöntekijän tekemä päätös yhteydenpidon rajoittamisesta, joka voidaan toteuttaa myös perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla.

Lastensuojelulaitokset ovat profiloituneet eri tavoin, minkä seurauksena myös rajoitustoimenpiteiden toteutustavat voivat vaihdella työorientaatioiden ja käytännön toimintamallien osalta (Tervo 2021, 11). Päätöksen rajoitustoimenpiteestä, sen sisällöstä riippuen, voi tehdä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, laitoksen johtaja tai laitoksen kasvat- ja hoitohenkilökuntaan kuuluva henkilö, jolle laitoksen johtaja on delegoinut päätösvoimaa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 61§). Lastensuojelulain 11 luvun mukaiset rajoitukset

edellyttävät usein nopeita ja välittömiä toimia, joten päätöksenteko sijaishuoltopaikan ulkopuolella, esimerkiksi sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimesta, ei palvelisi rajoituksilla tavoiteltuja päämääriä. Tästä syystä laki antaa yksityisen lastensuojelulaitoksen johtajalle, ja tietyin ehdoin myös laitoksen johtajan delegoimille hoito- ja kasvatushenkilöstön jäsenille oikeuden rajoittaa sijaishuollossa asuvan lapsen oikeuksia. Näin ollen rajoituksia koskeva päätöksenteko ja niiden käytännön toimeenpano ovat julkisen vallan käyttöä myös sijaishuoltopaikoissa. (Saastamoinen 2020, 4.)

Pesäpuu ry:n vuonna 2023 toteuttamassa Hatkassa Suomessa -kyselyssä tuli esiin näkemyksiä, joiden mukaan nuorten oikeudet ovat saavuttaneet tason, jonka katsottiin joissakin tapauksissa jopa heikentävän heidän kasvuaan ja kehitystään. Kyselyssä esitettiin, että oikeuksien rinnalla tulisi tarkastella myös nuorten velvollisuuksia ja aikuisten mahdollisuuksia asettaa heille heidän kasvunsa tueksi toisinaan myös vaatimuksia. Sijaishuollon työntekijät toivat vastauksissaan puolestaan esiin, että sijaishuollossa työskentely on haasteellista, koska nuoria ei voida rajoittaa riittävästi. (Haapala ym. 2023, 67.)

Rajoitustoimenpiteiden toimeenpano ja lain tulkinta liittyvät ammatillisesti haastavaan päätöksentekoon. Tilanteet tulevat usein yllättäen työntekijän eteen ja vaativat monipuolista ammatillista reflektointia. Työntekijän on pohdittava toimenpiteen edellytyksiä, luovallisuutta ja mahdollisia muita toimintatapoja sekä sen seurauksia. (Tervo 2021, 10.) Yhden perusoikeuden rajoittaminen voi vaikuttaa toisen perusoikeuden toteutumiseen, minkä vuoksi lain tulkinnassa on otettava huomioon niiden keskinäinen suhde (Husa-Pohjolainen 2014, 138–140).

Toisinaan lain säännökset voivat jättää tulkinnanvaraa sen suhteen, mikä on kasvatuksellinen tarkoitus sijaishuollossa tehtävässä työssä. Kysymyksiä voi aiheuttaa myös laissa ja ohjeistuksissa esiintyvien käsitteiden tulkinta. Vuonna 2007 voimaan astuneen lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä koskevan lainvalmistelun on todettu epäonnistuneen, sillä siinä ei sanota miten kasvatukselliset toimenpiteet ja rajoitustoimenpiteet eroavat toisistaan. Lainvalmistelussa on ainoastaan todettu, että nämä tulee erottaa toisistaan. (Saastamoinen 2016, 156.)

Monitulkintaisesta, sijaishuollon arjessa hyvin usein esiin nousevasta ilmiöstä voidaan mainita ohjeistukset koskien lapsen puhelimen käytön rajaamista suhteessa kasvatukselliseen

käytänteeseen. Lapsen puhelimen käyttöä voidaan rajata rajoitustoimenpiteenä tai kasvatuksellisin perustein. Kasvatuksellinen rajaaminen on perusteltua, mikäli puhelimen käyttö vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen, ja on kyse lyhytaikaisesta käytön rajaamisesta. Tällöin lapsen ja lapsen huoltajan tulee hyväksyä kasvatuksellinen rajaaminen. (Räty 2023, 748.) Toisaalta kasvatuksellinen toimenpide ei kuitenkaan voi olla tarkoitukseltaan, intensiteetiltään tai kestoaltaan rajoitustoimenpidettä vastaava toimenpide, minkä vuoksi tulee arvioida, vaatiiko rajoittaminen päätöksenteon rajoitustoimenpiteestä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.)

Kasvatuksellisen rajaamisen, rajoitustoimenpiteen tai laitoksen sääntöjen hahmottaminen voi olla tulkitsijastaan riippuvaista. Sijaishuollon ohjaus- ja kasvatustyössä on aktiivisesti pohdittava, milloin tilanteet edellyttävät kasvatuksellisia toimenpiteitä ja milloin päätöksentekoa vaativia rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimenpiteillä puututaan lapsen perusoikeuksiin, minkä vuoksi niiden toimeenpano tulee perustua lastensuojelulakiin eikä niitä saa käyttää osana kasvatusta ilman asianmukaista päätöstä. Kasvatuksellisen rajaamisen tavoitteena on järjestää lapsen huolenpito ja kasvatusta eikä se saa olla mielivaltaista tai lapsen perusoikeuksiin puuttuvaa. (HE 237/2018 vp.) Saastamoisen (2018, 25) mukaan tavanomaisella kasvatuksella pyritään turvaamaan lapsen säännöllinen arkirytmii ja perustarpeiden, kuten riittävän unensaannin täyttyminen. Tämän lisäksi hän mainitsee kasvatukselliseksi tavoitteeksi lapsen ohjaaminen kehitystason mukaiseen vastuunkantoon ja kotiaskareisiin osallistumiseen.

3 Tutkimuksen toteutus

Pro gradu- tutkielmani keskiössä ovat lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien työntekijöiden kokemukset lapsen suojelusta ottaen huomioon työtä määrittelevän lainsäädännön ja sitä kehystävät rakenteet. Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus tarjoaa keinoja kuvata arkielämästä kumpuavia merkityksiä ja ilmiöitä, mikä tukee tutkijan syvempää ymmärrystä kohteena olevasta aiheesta. Sen etuna on myös monipuolisuus, sillä se mahdollistaa joustavia tapoja tutkimuksen toteuttamiseen. (Hirsjärvi ym. 2004, 152; Eskola & Suoranta 2008, 15–16.) Tutkimuskysymykseni on: Miten sijaishuollossa työskentelevät työntekijät kokevat laitoshoidon mahdollistavan lapsen suojelun sijaishuoltoa määrittelevän lainsäädännön ja rakenteiden kontekstissa?

3.1 Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa

Tutkielmassani sovellan osittain fenomenologista lähestymistapaa, jonka avulla tarkastelen työntekijöiden kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Fenomenologia tutkii ilmiötä tutkimukseen osallistuvien kokemusten kautta (Huhtinen & Tuominen 2020), ja tutkimuksen kohteena on usein sellaiset kokemukset, joita tutkija itse on jollain tavoin henkilökohtaisesti elänyt tai kokenut (Perttula 2008, 155). Tutkielmani aihe sai alkunsa lastensuojelun sijaishuollon pitkän työkokemukseni aikana kertyneiden havaintojeni ja kokemusteni pohjalta. Ymmärrystäni lisätäkseni ja haastaakseni, halusin tutkielmani avulla tarkastella laajemmin sijaishuollossa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia työssään lapsen suojelemisen näkökulmasta. Tutkielmassani mielenkiintoni kohdistui työntekijöiden kokemusten ja havaintojen kautta sijaishuollon käytäntöihin, ja siellä ilmenevien ilmiöiden tarkasteluun sen sijaan, että painopiste olisi ollut yksinomaan työntekijöiden tunnekokemuksissa. Tästä syystä tutkielmani metodologisessa lähestymistavassa on fenomenologisia piirteitä, mutta sen metodologinen perusta ei ole puhtaasti fenomenologinen.

Fenomenologisen perinteen mukaan tutkijan tulee tehdä ontologinen erittely eli määritellä omat ennakkokäsityksensä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–109). Tutkimuksen luotettavuuden ja myös oman ymmärrykseni lisääntymisen kannalta ennakkokäsitysteni tunnistaminen oli erittäin tärkeää. Sijaishuollon työurani aikana olen kohdannut

usein tilanteita, joissa olen kyseenalaistanut lainsäädännön roolin lapsen suojelua tukevana, ja kokenut sijaishuollossa asuvien lasten sekä heidän perheidensä puolesta suurta huolta ja keinottomuuden tunnetta. Olen todennut, että yhteiskunnan rakenteet eivät käytännön tasolla aina tunnista sijaishuollossa asuvan lapsen haavoittuvuutta ja oikeutta erityiseen suojeluun. Ottaen huomioon, että sijaishuolto on yhteiskunnallisesti merkittävä kulu, olen pohtinut vastaavatko nykyiset sijaishuollon käytänteet ja rakenteet vaikutuksiltaan sille asetettuihin tavoitteisiin.

Vahvojen ennakkokäsitysteni vuoksi olen tutkielmani teon jokaisessa vaiheessa pyrkinyt kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että riisun ajatusmaailmani omista käsityksistäni tutkittavasta ilmiöstä. Käytännössä tämä on tarkoittanut kriittistä reflektointia omaa työskentelyprosessiani kohtaan sekä aktiivista itseni palauttamista kohti mahdollisimman avointa ja ennakkoluulotonta tulkintaa käydessäni aineistoa läpi.

3.2 Aineiston keruu

Keräsin aineiston haastatteleamalla sijaishuollon laitoshoidossa työskenteleviä työntekijöitä. Haastateltavia oli kaiken kaikkiaan seitsemän. Rajasin haastateltavat koulutus pohjaltaan sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon omaaviin henkilöihin, koska kyseinen koulutus vaaditaan yksikkökohtaisesti yli puolelta laitoksen henkilöstöä. Haastateltavilla oli myös oltava reaaliaikainen työkokemus sijaishuollossa työskentelystä, koska tavoitteenani oli tarkastella ajankohtaisia kokemuksia tutkielmani aiheesta.

Lähetin haastattelupyynnöt (liite 1) Facebookin sosionomien uraverkosto-ryhmään maaliskuun 2025 alussa. Aihe herätti kommentteista päätellen mielenkiintoa ja sain nopeasti yhteydenottoja halukkailta haastatteluun osallistujilta. Oli ilahduttavaa todeta, että aihe resonoi sijaishuollossa työskentelevissä työntekijöissä ja he olivat halukkaita kertomaan kokemuksestaan. Olin alun perin rajannut kohderyhmäni perus- ja erityistason laitoksissa työskentelevien työntekijöiden kokemuksiin. Tämän rajauksen olin tehnyt sen perusteella, että halusin tarkastella aihetta nuorten vakavan oirehoidon ennaltaehkäisy näkökulmasta. Rajaus sai uraverkosto-ryhmässä aikaan vaativan tason laitosten työntekijöiden osalta keskustelun siitä, että he kokevat jäävänsä kuulematta, kun lakimuutoksia valmistellaan. Olin keskustelun avaukseen hyvin tyytyväinen ja käydyn keskustelun sekä perusteellisen pohdinnan pohjalta

tulin johtopäätökseen, että näkökulman laajentaminen voi tuoda tärkeää tietoa tutkielmaani. Näin ollen päätin laajentaa kohderyhmääni myös vaativan tason laitoksissa työskenteleviin työntekijöihin.

Sijaishuoltoa toteutetaan sekä yksityisten palveluntuottajien että julkisen sektorin toimesta. En rajannut kohderyhmästäni pois kumpaakaan palveluntuotannon muotoa mutta haastateltavaksi hakeutui ainoastaan yksityisellä sektorilla työskenteleviä työntekijöitä. Haastateltavat toivat esiin tyytyväisyyttään siitä, että yksityisellä palveluntuottajalla työskentelevien ääntä kuullaan ja kertoivat kokevansa, että työntekijöiden kokemuksia tutkittaessa kohderyhmä kohdistuu usein julkisella sektorilla työskenteleviin.

Aineistonkeruumenetelmänä käytin avointa haastattelua. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on tutkijan aloitteesta lähtevä keskustelu, jolla on etukäteen asetettu tavoite. Se on luonteeltaan vuorovaikutteista ja rakentuu haastattelutilanteessa eri toimijoiden kesken. (Puusa 2020.) Avoin haastattelu eroaa teemahaastattelusta siten, että teemahaastattelussa käydään jokaisen haastateltavan kanssa läpi kaikki haastattelijan etukäteen päättämät teemat, kun taas avoimessa haastattelussa keskustellaan tietystä aiheesta. Tällöin kaikkien haastateltavien kanssa ei käydä läpi kaikkia teemoja vaan haastattelijalla on kysymysten sijaan tuki-lista käsiteltävistä teemoista. (Eskola & Vastamäki 2020, 29.) Ihmisten yksilölliset tulkinnat ja ilmiöille antamat merkitykset nousevat esiin parhaiten avoimessa keskustelussa, jossa he voivat ilmaista ajatuksiaan vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48).

Fenomenologinen tutkimus edellyttää aineistonkeruulta erityistä herkkyyttä tutkittavien kokemuksille. Tutkijan tehtävänä on vaikuttaa mahdollisimman vähän siihen, miten tutkittavat tuovat esiin omia kokemuksiaan. Haastattelut tulisi aloittaa laajoilla ja avoimilla kysymyksillä, jotta tutkittavat voivat vapaasti kuvata omakohtaisia kokemuksiaan ja mielikuviaan. Haastattelun edetessä tutkija voi esittää tarkentavia kysymyksiä selkeyttääkseen vastauksia, mutta hänen on varottava ohjaamasta vastauksia omilla tulkinnoillaan. Tavoitteena on saada tutkittava kertomaan kokemuksistaan yksityiskohtaisesti ja aidosti omasta näkökulmastaan. (Perttula 1995, 65–67.)

Käytännössä avoimen haastattelun menetelmä näkyi aineistonkeruussani siten, että pyrin aloittamaan keskustelun tarjoamalla aiheeksi hyvin laajan kokonaisuuden, mikä jätti jokaiselle haastateltavalle tilaa nostaa keskusteluun itse tärkeäksi kokemiaan seikkoja. Ennen varsinaiseen aiheeseen keskittymistä kävimme suullisesti läpi suostumuslomakkeen (liite 2),

jonka haastateltava suullisesti kuittasi hyväksyneensä. Kerroin myös hieman positiostani tutkielman tekijänä ja pitkään sijaishuollossa työskennelleenä. Kerroin haastateltavalle, että haastattelun tavoitteena on käydä avointa keskustelua ilman etukäteen rajattua tarkempaa teemoittelua. Tämän pohjalta keskustelu eteni jokaisen haastateltavan kanssa luontevasti ja hieman rönsyillenkin, minkä koin antavan monipuolista tietoa haastateltavien kokemuksista. Keskustelun lomassa nostin toisinaan esille etukäteen pohtimiani teemoja apukysymysten (liite 3) avulla, mikäli ne luontevasti sopivat jo käymäämme keskusteluun. Lähtökohtaisesti pyrin kuitenkin välttämään keskustelun ohjaamista, lukuun ottamatta varovaisesti aiheeseen palaamista, mikäli keskustelu alkoi rönsyilemään ohi tutkielmani aiheen.

Puheen keinoin hankittu aineisto on tallennettava, jotta puheesta voitaisiin tehdä uskottavia päätelmiä (Puusa 2020). Tutkielmassani en tarkastellut aihetta aluekohtaisesti enkä myöskään kerännyt tietoa haastateltavieni työskentelyalueesta tai -paikasta, minkä vuoksi haastattelujen teko etäyhteydellä osoittautui sujuvaksi aineistonkeruutavaksi. Etäyhteyteen käytin Teams-sovellusta, jonka avulla sain haastattelut tallennettua ja siirrettyä automaattisesti kirjalliseen muotoon eli litteroitua. Haastattelun alkuun tiedustelin haastateltavan halukkuutta pitää kameratoiminto päällä tai pois päältä. Tämän suhteen toiveet vaihtelivat, mutta jokainen haastateltava halusi tervehtiä kameran välityksellä ennen varsinaisen haastattelun aloittamista.

Litteroinnin avulla aineistoa on helpompi lukea ja se tuo aineistoon läpinäkyvyyttä sekä luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138; Nikander 2010, 433). Teams-sovelluksen automaattisesti litteroiman aineiston kävin vielä useaan kertaan manuaalisesti huolella läpi ja poistin täytesanat. Tutkimukseeni valitsemani aineisto-otteet litteroin yksityiskohtaisesti vastaamaan tarkoin haastateltavan puhetta ja sanavalintaa.

3.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Laadullisen tutkimuksen aineistosta on usein löydettävissä erilaisia tutkijaa kiinnostavia asioita, mutta aineiston analyysissa on pitäydyttävä tutkimusta koskevan ilmiön kannalta relevantissa materiaalissa ja jätettävä mahdollinen muu kiinnostava materiaali seuraavaan tutkimukseen. Aineistolähtöisessä lähestymistavassa aineiston analyysin oletetaan olevan aineistolähtöistä,

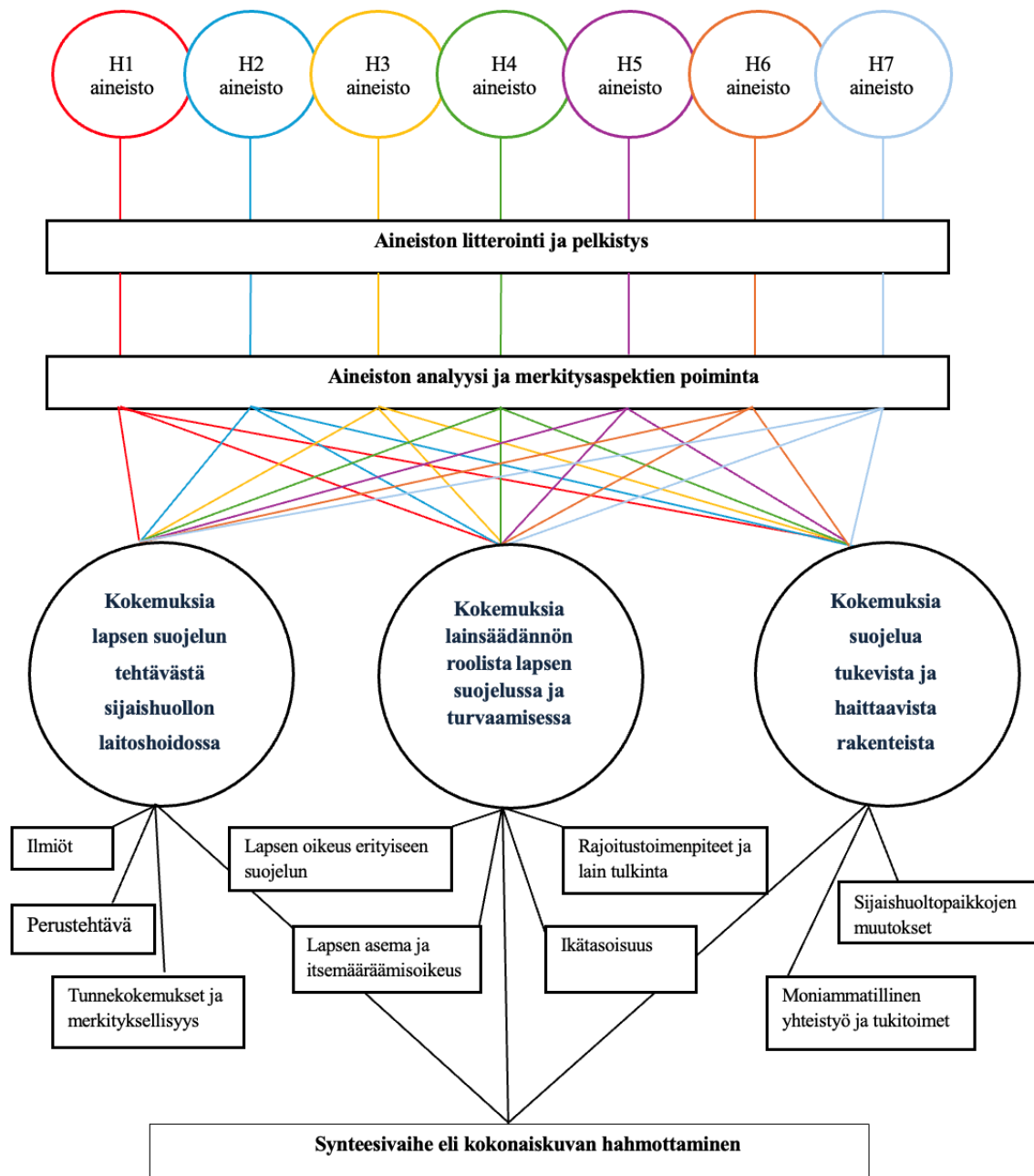
joten tutkittavaa ilmiötä koskeva aiempi tieto ja teoria pyritään analyysivaiheessa sulkemaan analyysin ulkopuolelle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaiheessa tutkijan tulee ottaa etäisyyttä tutkittavaa ilmiötä käsittelevään aiempaan tutkimustietoon ja teoriaan. Etäisyyden ottaminen mahdollistaa tutkijan omat tulkinnat kerätystä aineistosta. Tutkijan tehtyä omat tulkinnat aineistosta, hän keskusteluttaa niitä aiemman tutkimustiedon kanssa, jolloin tutkimus saa kriittisiä näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksen teko on inhimillistä toimintaa, jonka vuoksi tutkijan omien ajatusten täydellinen hallinta ei ole mahdollista. Näin ollen etäisyyden ottamisen täytyy pysyä tutkijan tietoisena pyrkimyksenä ja tavoitteena, mutta sitä ei ole mahdollista toteuttaa kuin osittain. (Laine 2015, 37.) On tärkeää huomioida, että haastattelemalla kerätty aineisto on haastateltavien subjektiivinen tulkinta tutkimuksen aiheista mutta tutkimuksen tulokset perustuvat tutkijan omaan analyysiin tulkinnoista. Näin ollen aineistosta tehty analyysi ei ole absoluuttinen totuus tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020.)

Fenomenologiaan nojaten pyrin nostamaan aineistosta esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Käytännössä tämä tarkoitti, että pyrin etsimään aineistosta haastateltavien esiin tuomia kokemuksia ja merkityssuhteita liittyen tutkimaani ilmiöön. Fenomenologinen tutkimus etenee vaiheittain ja prosessissa on tärkeää noudattaa systemaattisuutta, jonka avulla pyritään minimoimaan tutkijan omien, spontaanien tulkintojen vaikutusta tutkimuksen lopputulokseen. Käytännössä systemaattisuus toteutuu siten, että tutkimusta tehdessään tutkija palaa aika ajoin myös edeltäviin vaiheisiin. (Laine 2015, 41.) Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston työstäminen jaetaan aineiston kuvaukseen, analyysiin ja synteisiin. Kuvauksen tavoitteena on, että tutkija pystyy näkemään mikä aineiston sisällöstä liittyy tutkittavaan aiheeseen ja tutkimuskysymykseen ja mikä vastaavasti ei ole tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Olennaisen tiedon poimiminen edellyttää tutkittavan omien näkökulmien ja merkitysten ymmärtämistä, mikä edellyttää tutkijalta kokonaisvaltaista perehtymistä aineistoon. Ilman tätä perehtymistä on riski, että tutkija tekee itsestään selviä oletuksia aineistosta ja tutkittavien tuottamat merkitykset jäävät huomaamatta. (Laine 2015, 42.)

Laineen (2015, 37–38) mukaan analyysivaiheessa kuvaustekstistä pyritään löytämään olennaisia merkitysaspekteja, joiden pohjalta voidaan muodostaa merkityskokonaisuuksia. Fenomenologialle on ominaista etsiä asioista ”moninaisuuden rikkautta” ja ilmiön ymmärtäminen edellyttää näiden asioiden välisten suhteiden tunnistamista ja ymmärtämistä.

Käytännössä merkityskokonaisuudet löydetään tutkimusaineistosta esiin tulevien samanlaisuuksien perusteella. Tutkija järjestää samankaltaisuudet omaksi kokonaisuudekseen ja siitä eroavat merkitykset muihin kokonaisuuksiin erityispiirteidensä perusteella. Tutkielmani haastatteluista kertyi litteroitua aineistoa yli 200 sivua. Analyysiprosessin alkuvaiheessa koin haasteelliseksi päästä analysoinnissa alkuun, jonka vuoksi prosessia itselleni selkeyttääkseni laadin alla olevan kaavion.

Kaavio 1. Aineiston analyysin vaiheet.

Kaaviossa ympyrät H1- H7 kuvaavat seitsemää haastatteluaineistoa, jotka litteroituivat automaattisesti Teams-sovelluksessa haastattelun yhteydessä. Kävin jokaisesta haastattelusta syntyneen litteroidun aineiston huolella läpi, ja poistin niistä aineiston analyysin kannalta epäolennaiset osat, kuten haastatteluiden alussa ja lopussa käydyt keskustelut. Tämän seurauksena jokaisen haastattelun osalta jäi jäljelle litteroitu ja pelkistetty aineisto.

Luin aineistoja useaan kertaan läpi ja vähitellen niistä nousi esiin merkitysaspekteja, jotka toistuivat. Tutkimustulosten esittämistavan suhteen tutkijan tulee päättää, esitetäänkö tuloksissa haastateltavien yksilöllisiä kokemuksia vai esitetäänkö tulokset tutkittaville yhteisistä seikoista, jotka on saatu yksilöllisen kuvaus-analyysi-synteesi prosessin kautta. (Laine 2015, 47.) Tutkielmani haastateltavia yhdistää samankaltainen työ, koulutus ja työkokemus, jonka vuoksi oli mielekästä etsiä aineistosta samankaltaisia kokemuksellisia merkitysrakenteita ja yhdistäviä tekijöitä. Pystyäkseeni tarkastelemaan heitä yhdistäviä merkitysaspekteja, oli jokaisesta haastatteluaineistosta tehtävä erikseen analyysi.

Tässä vaiheessa kaikki seitsemän haastatteluaineistoa oli vielä erillisinä dokumentteinaan. Huomasin, että runsas aineisto vei tavallaan mukanaan, minkä vuoksi palasin toistuvasti tutkimuskysymykseeni ja jouduin muistuttelemaan itseäni tutkivani haastateltavien kokemuksia. Lopulta aineistoista nousi esiin alkuperäisestä tutkimuskysymyksestä hieman poikkeavia merkityksiä, jotka halusin ottaa osaksi analyysiä ja sen seurauksena muokkasin tutkimuskysymystä hieman laajemmaksi.

Seuraavassa vaiheessa järjestin aineistoista poimimiani merkitysaspekteja merkityskokonaisuuksiksi eli yhdistin samankaltaisia merkityksiä isompien käsitteiden alle. Merkityskokonaisuudet laadittuani perehdyin tarkemmin niiden laajuuteen. Huomasin, että niistä osa oli huomattavasti laajempia kuin toiset. Tämän pohjalta laajempia merkityskokonaisuuksia muodostui kolme, jotka kaaviossa (1) näkyvät kolmena isona ympyränä. Näiden ympyröiden alle järjestin pienempänä näyttäytyvät merkityskokonaisuudet.

Merkityskokonaisuudet määriteltyäni kävin aineistoa läpi useaan kertaan. Tässä vaiheessa työskentelin yhden aineistokokonaisuuden parissa, sillä olin yhdistänyt haastatteluista syntyneet aineistot yhteen dokumenttiin. Litteroitua aineistoa oli tässä vaiheessa 117 sivua. Seuraavaksi valitsin mielestäni relevantit otteet tutkimuksen analyysiosuuteen omien

merkityskokonaisuuksiensa alle. Valinta osoittautui kuitenkin erittäin haasteelliseksi, koska en halunnut jättää juuri mitään kyseissä vaiheessa pois.

Fenomenologisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kokemusten monikerroksellisuutta ja rikkautta sen sijaan, että aineisto pyritäisiin puhdistamaan yksiselitteisiksi käsitteiksi. Yleistämisen sijaan yksilöllinen kokemus on olennainen ja tutkimuksen kannalta on tärkeää, ettei olennaisia merkityksiä jätetä missään vaiheessa pois. (Laine 2015, 43–45.) Koin, että suuri osa otteista voisi olla merkityksellinen tutkimani ilmiön kannalta, minkä vuoksi päätin siirtää kaikki mielestäni myös mahdollisesti aiheelliset otteet omien merkityskokonaisuuksiensa alle. Aineiston koko pieneni tässä vaiheessa 40 sivuun.

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Sosiaalityön tutkimus käsittää ihmisten ja inhimillisten toimintojen tutkimista. Näin ollen tutkimuksen tekoa määrittävät Tutkimuseettisen neuvottelukunnan vuonna 2019 uudistamat eettiset ohjeet koskien ihmistutkimusta toteuttavia tieteen aloja. Tutkijan tulee koko tutkimusprosessin ajan kiinnittää huomiota tutkittavan itsemääräämisoikeuden, ihmisarvon sekä kulttuuriperinnön kunnioittamiseen. Lisäksi tutkijan tulee kaikessa toiminnassaan välttää vahingon aiheuttamista tutkimuskohteelle. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkijan tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tutkittavalla säilyy tietojen antamisen vapaaehtoisuus eikä tutkittavien ja tutkijan välillä ole sellaista suhdetta, jolla voisi olla vaikutusta vapaaehtoisuuteen. Toisaalta mahdollinen riippuvuussuhde tutkijan ja tutkittavan välillä ei ole poissulkeva tekijä, mikäli tutkittava on saanut tutkijalta tiedon olevansa tutkittavana tilanteessa, jossa tutkija on tutkittavaan nähden esimerkiksi esihenkilön roolissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9). Tutkielmani kohderyhmää pohtiessani halusin saada laajempaa ymmärrystä työntekijöiden kokemuksista koskien tutkittavaa ilmiötä, minkä vuoksi rajasin kohderyhmän tutkittaviin, joihin minulla ei ollut sidoksia.

Keräsin tutkielmani aineiston haastatteluiden muodossa eli haastattelemani henkilöt olivat vuorovaikutuksessa kanssani. Tämän vuoksi tutkielman keskeiseksi eettiseksi periaatteeksi voidaan nimetä haastateltavan tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen. Tietoon perustuvan suostumuksen mukaisesti tutkimuksen teossa on huomioitava tutkittavan oikeus

osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti sekä keskeyttää tai peruttaa osallistuminen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Tämän lisäksi hänellä on oikeus olla tietoinen siitä, millä tavoin henkilötietoja käsitellään sekä tutkimuksen sisällöstä ja käytännön toteutuksesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9.) Ilmoitin tutkielmani haastattelupyynnön (liite 1) Facebook-ryhmässä, mikä takasi jokaisen haastateltavan osallistumisen vapaaehtoisuuden toteutumisen. Haastattelupyynnössä kerroin haastateltavan oikeudesta peruuttaa tai keskeyttää osallistuminen sekä yksityisyydensuojasta ja aineiston asianmukaisesta tuhoamisesta. Haastatteluaineisto kokonaisuudessaan eli nauhoitukset ja litteroitu aineisto olivat ainoastaan sähköisessä muodossa, jonka säilytin tietokoneellani kahden salasanan takana tutkielman valmistumiseen saakka. Tämän jälkeen hävitin sen siten, että tutkielmani aineistosta ei jäänyt jäljelle mitään.

Sosiaalityön tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa on suotavaa, että tutkimus olisi tutkittaville hyödyllistä ja rakentavaa (Rauhala & Virokannas 2011, 238). Tutkielmani aihe on ajan-kohtainen ja sen tavoitteena on saada näkyväksi sijaishuollossa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia työssään havaitsemista ilmiöistä koskien lapsen suojelua sekä tuottaa tietoa sijaishuollossa asuvien lasten suojelun tilasta yleisemmin. Haastatteluhetkissä moni haastateltava toi esille tyytyväisyyttään siitä, että heidän kokemuksiaan kuullaan ja aineiston laajuuden perusteella voin päätellä tutkittavan ilmiön olevan keskustelua herättelevä.

4 Työntekijöiden kokemuksia lapsen suojelusta lainsäädännön ja rakenteiden kontekstissa

Tässä luvussa tarkastelen keräämäni aineiston perusteella työntekijöiden kokemuksia sijaishuollossa asuvan lapsen suojelusta. Sijaishuollon laitoshoidossa tehtävä työ on hyvin moniulotteista sisältäen lapsen psykososiaalisen ja fyysisen kehityksen tukemisen lisäksi kaikki lapselle luontaiset arjen toiminnot. Tämän lisäksi työ käsittää laajan yhteistyöverkoston ja sitä raamittaa vahva lainsäädännöllinen perusta. Aineisto oli hyvin monipuolinen ja runsas, minkä tulkitsen kertovan sijaishuollossa tehtävän työn moninaisuudesta sekä eri tekijöiden toisiinsa linkittymisestä.

Keskusteluiden alussa halusin kuulla, minkälaisena työntekijät näkevät ja kokevat sijaishuollon tarkoituksen ja tavoitteet. Työntekijät toivat vahvasti esiin työssään havaitsemiaan ajankohtaisia, konkreettisia ilmiöitä sekä perustehtävän merkityksellisyyttä lapsen suojelemisen ja kuntoutuksen kontekstissa. Myös työntekijöiden omat tunnekokemukset työntekijänä nousivat merkittävästi esiin etenkin tilanteissa, joissa he kertoivat kokevansa perustehtävän toteuttamisen haasteellisena, ellei mahdottomana. Näistä merkityskokonaisuuksista rakentui tämän analyysiosion ensimmäinen luku.

Haastattelut avaavan kysymyksen jälkeen keskustelu oli hyvin vapaata. Tutkielmani aiheen mukaisesti olin kiinnostunut millaisena työntekijät kokevat lainsäädännön roolin osana lapsen suojelua ja aineistosta oli löydettävissä useita merkityksiä koskien työntekijöiden kokemuksia lainsäädännön roolista suhteessa lapsen suojeluun. Näistä merkittävimpinä nousi esiin lapsen oikeus erityiseen suojeluun, lapsen itsemääräämisoikeus ja rajoitustoimenpiteiden käyttö. Analyysin toisessa luvussa tarkastelen näitä merkityksiä.

Keskustelussa lainsäädännön roolista lapsen suojelua mahdollistavana tai estävänä tekijänä, työntekijöistä lähes jokainen kertoi kokevansa lapsen suojelun, ja sijaishuollossa tehtävän työn onnistumisen edellytyksenä toimivat rakenteet ja moniammatillisen yhteistyön. Näitä teemoja tarkastelen analyysin kolmannessa luvussa.

4.1 Kokemuksia lapsen suojelun tehtävästä sijaishuollon laitoshoidossa

Sijaishuollossa asuvilla lapsilla on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön niin sijaishuolto-paikan rakenteiden, käytänteiden ja ihmissuhteiden kuin ulkoisten tekijöiden osalta. Sijais-huollon työntekijöillä on velvollisuus turvata lapset sekä itseään että toisiaan vahingoitta-valta käytökseltä ja huolehtia, että lapsi tulee kohdatuksi yksilönä, yksilölliset tarpeet huo-mioon ottaen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.) Ajalle tyypilliset sosiaali- ja terveysalan rakenteiden yhteiskunnalliset ilmiöt heijastuvat sijaishuollossa tehtävään työhön, jonka vuoksi työ vaatii valveutuneisuutta.

Haastateltavani työskentelivät pitkäaikaishoitoa- ja kuntoutusta tarjoavissa laitosmuotoi-sissa sijaishuollon yksiköissä eli lähtökohtaisesti yksiköihin sijoitettujen lasten sijoitusaika on useista kuukausista vuosiin. Pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoava yksikkö on lapsen arjen toimintoja ja lapsuutta kehystävä toimintaympäristö, jonka vuoksi työskentely on pitkäjän-teistä ja sijaishuollolle asetettavat tavoitteet jakaantuvat lyhyen ja pitkän ajan tavoitteisiin. Seuraavassa tarkastelen sijaishuollon työntekijöiden esiin tuomia kokemuksia liittyen sijais-huollossa ajankohtaisesti näkyviin ilmiöihin sekä heidän näkemyksiinsä siitä, mikä on si-jaishuollon tarkoitus ja tavoitteet.

4.1.1 Sijaishuollossa tehtävässä työssä näkyvät ajankohtaiset ilmiöt

Kaikilla haastatelluilla työntekijöillä oli usean vuoden kokemus lastensuojelun sijaishuol-lossa työskentelystä, jonka ansiosta heille oli syntynyt perspektiiviä pohtia sijaishuollon ja lastensuojelun nykytilaa. Moni työntekijä kertoi huomioistaan koskien lasten vakavaa oireh-dintaa ja toi esiin, että sijaishuollon laitoshoidossa on havaittavissa vakavan oirehdinnan li-sääntyneen aiempaan verrattuna.

Onhan sijaishuolto kyllä muuttunut. Lastenongelmat ja haasteet on paljon vaativam-pia ja vaikeampia. Ennen tultiin sijoitukseen pienemmissä ongelmissa ja avuntarpee-seen vastaaminen oli ehkä...ettei tarvinnut olla kaikki ihan päin helvettiä suoraan sanottuna, että tultiin pienemmissä asioissa ja kotiin palaaminenkin oli ehkä yleisem-pää. (H3)

Työntekijä kuvasi, että nykyisin lapset siirtyvät sijaishuoltoon usein vasta siinä vaiheessa, kun heidän oirehdintansa on jo muodostunut hyvin vakavaksi. Hänen kokemuksensa pohjalta voi tulkita sijaishuollon työn näyttäytyvän aiempaa enemmän kriisien hallintana, kun taas aikaisemmin sijoitukset tapahtuivat varhaisemmassa vaiheessa ja avuntarpeeseen pystyttiin vastaamaan oikea-aikaisemmin.

Työntekijät kertoivat kokevansa lasten ja nuorten väkivaltaisuuden lisääntyneen huomattavasti. Tämän lisäksi koettiin, että rikollisuudella oirehtivia lapsia asuu sijaishuollossa yhä enemmän.

Tavallaan raaistunut ja mennyt haastavammaksi työvuosien myötä ja on tiettyjä ilmiöitä, jotka korostuneet ja tulleet vaikeammaksi...lasten ja nuorten oireilu on jotenkin lisääntynyt ja pahentunut. Rikollisuuden ja päihteiden käytön näyttäytyminen kasvaa mun mielestä koko ajan. (H2)

Lapsilla ei ole mitään kynnystä. Siis lapset tulee ihan päälle, ne lyö, hakkaa, potkii, väkivallalla uhkailu on ihan arkipäiväistä. Ei niillä oo mitään mun mielestä kynnystä siihen enää ja sitten ihan tosi paljon rikotaan tavaraa. Televisioita, puhelimia, autoja, huonekaluja, seiniä, ovia. (H1)

Ensimmäisessä otteessa työntekijä totesi väkivallan raaistuneen, jonka voi tulkita viittaavaan siihen, että käyttäytyminen on yhä aggressiivisempaa ja vaikeammin hallittavampaa. Jälkimmäisessä otteessa työntekijä kertoi kokevansa väkivallalla uhkailun olevan päivittäistä. Hän mainitsi, ettei lapsilla ole enää kynnystä väkivaltaiseen käytökseen ja kokevansa työntekijänä väkivallan uhkaa lasten taholta. Oteissa kuvastuu konkreettisesti työntekijän arkitodellisuus työssään ja oikea-aikaisten interventioden merkitys korostuu yhtä lailla sekä lapsen suojelun että työssä koetun turvallisuuden tunteen näkökulmasta.

Väkivallan uhkaa koettiin yhä nuorempien lasten taholta ja väkivaltaisuus nimettiin yhtenä merkittävimpänä oireena lasten käytöksessä.

Aggressiivisesti käyttäytyvät lapset tosi nuoria. Nuoria lapsia, joille erityisyksikkö ei ole enää ollut edes riittävä hurjan väkivaltaisuuden takia. (H1)

Rodman- kulttuuri niin sehän näkyy tosi nuorilla, sellaisilla 11–12-vuotiailla. (H2)

Vakavaa oirehdintaa työntekijät kuvasivat aggressiivisuudeksi ja rikollisuudeksi. He kertoivat kokevansa, että sijaishuollon arjessa näkyvät lasten vakava oirehdinta sekä ajankohtaiset ilmiöt kuten rikollisuudella oirehtivat lapset ja nuoret. Tämän ilmiön haastateltava nimesi Roadman- kulttuuriksi. Sijaishuollossa asuvien lasten väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymisen ohella otteista nousi esiin, että enenevässä määrin sijaishuollossa näkyvät lasten ja nuorten toimintakyvyn haasteet, jotka näyttäytyvät koulunkäynnin tai arkisten asioiden hoitamisen pulmina.

Kyllä mä ajattelen, että lasten toimintakyky on laskenut tosi merkittävästi, että sellaisia asioita mistä ennen on vaan sanonut silleen, että no hei menepä suihin kuun ja sitten on menty, niin kyllä nyt on esimerkiksi semmoista tietynlaista toimimisen haastetta. (H5)

Edellä olevassa otteessa työntekijä kertoi kokevansa, että lasten kanssa käydään nykyisin toistuvasti kädenvääntöä perusasioiden hoitamisesta kuten peseytymisestä, kun aikaisemmin perusasiat ovat hoituneet useimmiten asiasta muistuttamalla ja lyhyesti kehottamalla. Aineistossa nousi esiin huoli sijaishuollon järjestämisestä niiden lasten ja nuorten osalta, joilla vakava oirehdinta liittyy päihteidenkäyttöön tai neuropsykiatristen oireiden ja väkivaltaisuuden yhdistelmään.

Meillä on tosi isoja pudokasryhmiä lastensuojelussa tällä hetkellä, että ne päihkeitä käyttävät ja sitten ne sellaiset tosi vaikeasti autismin kirjoa tai nepsy problematiikkaa... Oon itse tosi huolissaan siitä, että meillä on sellaisia asiakkaita, joita kukaan ei voi hoitaa, että on tosi haastavasti oireilevia väkivaltaisia jollain monimutkaisella nepsy problematiikalla oireilevia nuoria, joita kukaan ei ota. (H2)

Lasten muuttuvat avun tarpeet ja yhteiskunnalliset ilmiöt näkyvät sijaishuollon arjessa konkreettisesti, mikä tuli vahvasti esiin työntekijöiden kokemuksissa. Aineistossa korostui työntekijöiden kokema huoli ja riittämättömyyden tunne koskien lapsia, joita on moninaisen oirehdintansa vuoksi haasteellista auttaa sijaishuollossa. Tämän seurauksena lapsi voi jäädä ilman tarvitsemaansa hoitoa. Otteessa kuvastuu työntekijän laajempi pohdinta yhteiskunnan kyvystä vastata muuttuneisiin lasten tarpeisiin.

4.1.2 Sijaishuollon perustehtävä

Sijaishuollon tarkoituksena on mahdollistaa vakaat kasvuolosuhteet lapsille, jotka eivät syystä tai toisesta pysty asumaan vanhempiansa luona. Aineistosta nousi esiin työntekijöiden näkemys siitä, että sijaishuollon perustehtävä käsittää toisaalta hyvin pieniä arjen asioita ja toisaalta lapsen kokonaisvaltaisen psykososiaalisen tuen traumainformoidun työotteen kontekstissa. Otteista oli nähtävissä työntekijöiden kokemus traumainformoidun työotteen tärkeydestä ja kiintymyssuhdepohjaisen työskentelyn merkityksellisyydestä.

Kyllä mä ajattelen, että se kohtaaminen, vuorovaikutus ja sellainen trauman ymmärrys on tosi keskiössä. (H2)

Suhdepohjainen lähtökohta on se millä tässä voidaan oikeastaan toimia, koska kaikki muu on hyvin päälle liimattuja keinoja rajoittaa ja että se olisi tavallaan sen mistä lähdetään liikkeelle sitten, että meillä on vuorovaikutustaidot ja tunnetaidot hallinnassa ja meillä on ymmärrystä kiintymyssuhdetyöskentelyyn ja traumatyöskentelyyn. Ja sitten siihen, että mikä on tosiaan se kehityksellinen tarve sitten kenelläkin ja missäkin asiassa. (H7)

Työntekijöiden kokemuksissa sijaishuollon perustehtävä jäsentyi ennen kaikkea suhdepohjaisuuden kautta. Suhdepohjaisen työskentelyn koettiin toimivan perustana työn ja käytäntöiden rakentamiselle. Haastatteluissa nousi esiin työntekijöiden kokemus siitä, että lapsen tukeminen ei ole pelkkää arjen hallintaa, vaan se rakentuu merkitykselliseksi vasta silloin, kun työntekijä pystyy kohtaamaan lapsen ja ymmärtämään hänen traumaansa. Jälkimmäisessä otteessa työntekijä nosti esiin kokemuksensa siitä, että mikäli työntekijällä ei ole ymmärrystä kiintymyssuhdepohjaisesta, traumainformoidusta työotteesta, voi työskentely jäädä näennäiseksi.

Lapsuusajan haitallisten kokemusten aiheuttaman trauman ymmärtämättömyydellä sijaishuollossa nähtiin olevan vaikutusta tilanteisiin, jotka ovat ajautuneet sen laatuiseksi, että lapsen sijaishuoltopaikkaa joudutaan vaihtamaan.

Suurimmat haasteet onkin siellä ollut siinä traumaoireiden ymmärtämättömyydessä. Eli jos lähdetään sieltä perustasolta, niin sitten ihmisten tulisi olla tosi traumaorientoituneita ja tietoisia siitä, että miksi nämä lapset käyttäytyy

niin kuin käyttäytyy. Selkeästi sitä traumaosaamista on liian vähän. Jolloin mä sanon aina, että jos ymmärretään niitä traumoja silleen, että miksi lapsi käyttäytyy niin kuin se käyttäytyy, ja mitä se vakava monitahoinen traumatisoituminen lapsen elämää tuottaa, sitä oireilua, niin meidän on helpompi myös tehdä meidän työtä ja sietää sitten oireilua, kun me ymmärretään mistä se johtuu. Sitten kun sitä ei ole, ja kohtaaminen on vähän huonoa niin nää lapset ajautuu sellaisiin kierteisiin. (H2)

Työntekijä pohti perustason laitoksessa asuvan lapsen tilannetta ja totesi, että lapsen lisääntyneen oirehinnan taustalla voi olla sijaishuollon henkilöstön kykenemättömyys ymmärtää traumakokemusten vaikutusta lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. Tämän vuoksi lapsi ei tule kohdatuksi tavalla, joka edesauttaa kuntoutumista. Työntekijän nosti esille, että tulkita trauman ymmärtämättömyys ja kohtaamisissa esiintyvät puutteet voivat johtaa siihen, että lapset ajautuvat sijaishuoltopaikkojen vaihtumisen kierteeseen. Trauman ymmärtäminen ei auta ainoastaan lasta, vaan mahdollistaa myös työntekijälle itselleen lapsen oireilun sietämisen ja työ pysyy mielekkäänä.

Sijaishuollon perustehtävää ja tarkoitusta tarkastellessa aineistosta nousi esiin työntekijän pohdinta kiintymyssuhdetyöskentelyn ja vuorovaikutteisen kohtaamisen erosta suhteessa te-
rapeuttiseen työskentelyyn.

Mä aattelen, että lähtökohta on kiintymyssuhdetyöskentely ja tunnetaidot ja vuorovaikutteinen kohtaaminen. Se voi olla korjaava ja korvaa kokemusta, mutta se ei ole kuitenkaan terapia työskentelyä tai sellaista intensiteettiä, mitä sitä ehkä mä ajattelen, että se on vaikkapa erikoissairaanhoidossa. (H7)

Otteesta välittyy työntekijän kokemus siitä, että sijaishuollossa tehtävä työ perustuu lapsen arjen tasolla tehtävään työhön, jossa keskiössä on kohtaaminen, luottamuksen rakentaminen sekä tunnetaitojen opettelu. Sijaishuollossa tehtävä työ nähtiin lapselle korjaavana, mutta ei erikoissairaanhoidon tarjoamaa hoitoa ja terapiaa korvaavana. Työntekijän kokemuksessa sijaishuollon perustehtävä sisältää arjessa elettyjä kohtaamisia ja hoivan kokemuksia, jotka luovat pohjaa lapsen toipumiselle ja kehitykselle.

Työntekijöiden kokemuksista koskien sijaishuollon tarkoitusta, nousivat vahvasti esiin käsitteet vakauttaminen ja luottamuksen rakentaminen sekä toivon ja normaaliuden

ylläpitäminen. Sijaishuollossa asuvia lapsia yhdistää usein lapsuusajan haitalliset kokemukset, jotka voivat näkyä haasteina muodostaa myönteistä minäkuvaa ja luottaa aikuisiin.

Näillähän (lapsilla) on jotenkin tosi huono itsetunto ja sitten on semmoinen kokemus itsestään, että on tosi huono eikä pärjää missään ja tekee aina kaiken väärin. Niin sitten se, ettei jotenkin uskalla yrittää, koska kuitenkin ajatuksena on, että kuitenkin epäonnistun. Niin jotenkin se semmoinen itsetunnon vahvistaminen ja sellaisen sen uskon, että elämä kantaa, niin se on tosi tärkeätä. ...Heillä oikein ole syytä luottaa aikuisiin, niin luottamussuhteen rakentaminen, niin se on hirveän tärkeätä. Ja mä ajattelen, että se muodostuu hoivasta ja huolenpidosta ja sitten myös semmoisesta ikätason mukaisuudesta, että uskotaan että pystyt ja osaat. (H3)

Työntekijän kokemuksessa sijaishuollon perustehtäväksi nousi lapsen itsetunnon vahvistaminen ja toivon ylläpitäminen. Hän kuvasi, kuinka lapsi voi elää jatkuvassa epäonnistumisen pelossa, mikä estää häntä yrittämästä ja uskomasta omiin kykyihinsä. Työntekijälle keskeistä on tällöin luottamussuhteen rakentaminen lapseen, mikä työntekijän kokemuksessa syntyy arjen hoivasta, huolenpidosta ja siitä, että aikuinen osoittaa uskovansa lapseen.

On itsellä hyviä kokemuksia, että kun sä oot saanut sen suhteen luotua niin sitten se kantaa jopa sen, että sä voit jättää ne päihheet tai jotain muuta tällaista hyvinkin itseään vahingoittavaa toimintaa. Kun hän aidosti tulee kohdatuksi ja kokee sen turvan mitä me ollaan lähtökohtaisesti täällä heille antamassa, mutta se turva ei ole välttämättä vaan se fyysinen ympäristö vaan nimenomaan siellä tunnetasolla tapahtuva turvan tuntu. (H7)

Otteessa työntekijä kertoi kokeneensa, että suhteen rakentaminen lapseen voi muodostua niin vahvaksi, että se kantaa myös vaikeiden tilanteiden yli ja auttaa lasta luopumaan itseään vahingoittavasta käyttäytymisestä. Hän painotti emotionaalisen turvallisuuden tunteen syntymisen tärkeyttä fyysisesti turvallisten puitteiden ohella.

Laitosmuotoinen asuminen on usein hyvin strukturoitua ja voi asettaa lapsen elämään ympäristössä, joka vääristää kuvaa normaaliudesta. Laitoksessa asuminen voi myös luoda stigmaa lapsen identiteetille ”laitoslapsena”.

Ollaan tavallaan erityisten asioiden ja haasteiden kanssa tekemisissä, niin sitten helposti semmoinen tavallisuus, kehitys ja tavalliset asiat jää vähän niin kuin taka-alalle. Mäkin meillä yksikössä paljon meidän ohjaajia muistutan, että kaiken tän mitä meillä on tässä tätä erityistä, niin sen rinnalla pitää koko ajan pitää mielessä semmoinen tavallisuus ja normaali lapsen kehitys ja sitä tukee ja mahdollistaa niin paljon kuin vaan on mahdollista...Ja sanoitetaan-kin sitä lapsille, että hei toi nyt kuulostaa, että on murrosikää (H3)

Otteessa välittyy työntekijän kokemus siitä, että laitoshoidossa lapsen elämä voi rakentua erityisyys- ja haastekeskeiseksi, jolloin tavallisuus ja huomio normaaleista kehitykseen kuuluvista kehitystehtävistä voi jäädä taka-alalle. Hänen kokemuksessaan sijaishuollon perustehtäväksi hahmottui lapsen arjen normalisointi, missä työntekijän tehtävänä on erityisen tuen ja tavallisen lapsuuden tasapainottaminen sekä normaaliuden sanoittaminen lapselle.

Tarkasteltaessa esiin tulleiden käsitteiden kuten suhdeperusteisuus, traumainformoitu työote ja turvallisuuden tunne toteuttamista käytännössä, käsitteet arki, hoiva ja huolenpito nousivat vahvasti esille lapsen suojelun kontekstissa.

Läsnäoloa, huolenpitoa ja hoivaa. Suojelu on ihan tavallisista asioista kiinni pitämistä ja sitä, että on ruokaa ja joku kuuntelee ja tehdään läksyjä ja mennään kouluun, että se on se paras arki mitä voi tarjota. Kaikki kokoontuu ruokapöydän ympärille ja syövät, se tuo sitä turvaa. (H5)

Työntekijä kuvasi lapsen suojelua konkreettisina arjen asioina, jotka toistuvat ja ovat ennakoitavissa. Työntekijän kokemuksen mukaan lapsen hyvinvointi rakentuu pysyvistä arjen rakenteista ja ruokailun yhteisessä pöydässä voi tulkita kuvastavan sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä huolenpitoa. Työntekijän kokemuksessa arjen rutiinit toimivat tärkeänä työskentelymenetelmänä ja tarjoavat lapselle kokemuksen tavallisuudesta ja turvan tunteesta.

4.1.3 Työn tunnekokemukset ja merkityksellisyys

Sijaishuollossa työskennellessään työntekijät tekevät kasvatus- ja ohjaustyötä toimintaympäristössä, jota raamittaa vahvasti lainsäädäntö ja tavoitteellisuus. He kohtaavat työvuoronsa aikana usean lapsen yksilöllisen arjen, ja vastaavat työstään lapselle itselleen, hänen läheisilleen, sosiaalitoimelle ja yhteistyötahoille. Vastuu lapsen suojelemisesta ja turvaamisesta on työntekijöillä, ja he tekevät suojelutyötä lainsäädännön, oman osaamisen ja työyhteisön rakenteiden ohjaamana.

Tietysti semmoinen huoli, että jos tapahtuu jotain vakavaakin niin millä me heitä suojellaan, että voidaanhan me puhua siis tuntitolkulla karkureissujen vaaroista ja viiltelystä tai pössyttelystä. (H6)

Ei pystytä suojelemaan vaaroilta, koska puhe on usein ainoa keino. (H1)

Työntekijöiden tunnekokemuksista lapsen suojelun suhteen nousi vahvasti esiin kokemus huolesta. He kuvasivat ristiriitaa siitä, että lasten käyttäytymiseen liittyy vakavia riskejä, mutta työn konkreettiset keinot rajoittuvat usein keskusteluun ja sanalliseen ohjaukseen. Työntekijän kokemus huolesta heijastuu lapsen tilanteen ohella myös omiin mahdollisuuksiin taata lapsen turvallisuus ja suojelu työssään.

On monesti huoli siitä, että kun puhutaan kuitenkin tilanteesta missä voi olla vaikka sen nuoren henki kyseessä, että jos siihen tulee yliannostusriski tai jos hän vaikka pystyy toteuttamaan sitä itsetuhoista toimintaa niin pitkälle, että siinä on vammautuminen tai kuolema sitten vaihtoehtona. Ja kukaan ei tietenkään halua sitä tilannetta niin kun itselleen, että joutuu käymään sitä keskustelua sitten itsensä kanssa toisin kuin voinut tehdä jotain toisin vielä. (H7)

Työntekijä kertoi esimerkin siitä mitä voi tapahtua, jollei riittävää suojelua pystytä toteuttamaan. Otteessa hän pohti työntekijän asemaa tilanteessa, jossa nuori vakavasti vaarantaa itsensä, eikä työntekijä ole kyennyt häntä suojelemaan. Otteesta välittyy työn emotionaalinen kuormittavuus sekä vastuun ja rajallisuuden välinen ristiriita sijaishuollon suojeluvuorituksen kontekstissa. Tunnekokemuksena korostuu syvä huoli ja inhimillinen kipuilu ammatillisen riittämättömyyden ja mahdollisten vakavien seurausten suhteen.

Tässä täytyy nyt semmoista näyttöä hakea mahdollista eho-jaksoa varten. Sitten mä vaan siinä sanoin, että mun mielestä tuntuu tosi ikävältä tää nyky lastensuojelun toiminta että tavallaan haetaan jotain näyttöä tai että pitää tapahtua jotain ikävää taasen. (H3)

Edellä olevassa otteessa työntekijä viittasi tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijä ei ole jatkanut lapsen liikkumisvapauden rajoituspäätöstä ja sijaishuoltopaikan näkemyksen mukaan päätöksen jatkaminen olisi nähty ehdottoman tärkeänä lapsen suojelemiseksi ja turvaamiseksi. Eho-jaksolla työntekijä viittasi erityisen huolenpidon jaksoon. Otteessa kuvastuu työntekijän ihmetys ja turhautuminen koskien mahdollisuuksiaan suojella lasta yksikössä, johon hänet on sijoitettu.

Lapsen rajoittamista koskevien ohjeistusten ja laintulkinnan ristiriitaisuus koettiin hämmennystä aiheuttavaksi.

(Rajoituspäätökset) Sosiaalityöntekijästä riippuvaista; toiset on sitä mieltä, että ei tarvitse ja toiset sanoo, että ehdottomasti täytyy tehdä (H1)

Sitten siinä on vielä ne sosiaalityöntekijäkohtaiset erot, että kuka näkee ja toimii sitten vielä vähän eri tavoin vaikkapa. (H7)

Työntekijät nostivat esiin, että sosiaalityöntekijöillä voi olla hyvin paljon toisistaan poikkeavaa lain tulkintaa koskien rajoituspäätöksiä. Työntekijät kuvasivat tämän aiheuttavan hämmennystä ja epäselvyyttä käytännön työssä. Tämän myötä laitoksen henkilöstön valveutuneisuus ja lain tuntemus koettiin korostuvan entisestään.

Välillä nousee sitten myös se, että on tosi paljon eroja siinä, kuinka perehtynyt se sosiaalityöntekijä on ja millä kokemuksella se tulee ja taustalla. Siinä täytyy olla kyllä myös työntekijöiden tosi tarkkana, että välillä sosiaalityöntekijät pyytää sellaisia asioita mitä ei ole mahdollista tehdä. Pyydetään tekemään rajoitustoimenpiteitä tai pyydetään tekemään asioita niin kun rajoittamaan vaikka se ei olisi rajoituspäätöksen mukaista tai perusteltua. (H5)

Tulee pyyntöjä rajoituksista, että tehkää LVR ja sitten keskustellaan siitä, että ei ole perusteita ja että ei tätä voi tälleen vaan tehdä. (H2)

Työntekijät kertoivat, että toisinaan sosiaalityöntekijältä on saattanut tulla ohjeistus, joka on lainvastainen. Työntekijöiden esiin nostama huolen voi tulkita viittaavan siihen, että suojele ei ole vain fyysistä tai emotionaalista turvaa, vaan myös oikeudellista ja rakenteellista suojaa työntekijän puolustaessa lapsen oikeusturvaa.

Jos sosiaalityöntekijä vaikka sanoo että, jos lapsi ei mene kouluun niin se ei sitten illalla lähde menoille. Siinähan ilman rajoitustoimenpiteitä rajoitettaisiin lapsen liikkumisvapautta ja tavallaan sillä ei ole mitään syytä ja seurausta, että meneekö kouluun, niin onko kaverimenoja illalla. Se on esimerkki, mistä aika paljon keskustellaan tai jotkut sosiaalityöntekijät saattavat esimerkiksi pyytää, että lapselle tehtäisiin tällaisia yksikköpäiviä. (H5)

Työntekijän kertomuksessa korostui lapsen oikeudellisen suojelun merkitys ja sijaishuollon työntekijän rooli lapsen oikeuksien puolustajana. Yleisesti hyväksytty kasvatuskäytäntö voi aiheuttaa ristiriitaista tulkintaa sijaishuollon laitoshoidossa ja otteesta on tulkittavissa työntekijän kokema ristiriitainen tunne siitä, että rajoitustoimenpide tehtäisiin ilman asianmukaisia perusteita. Tämä voi asettaa laitoksen henkilöstön ristiriitaiseen tilanteeseen, sillä rajoitustoimenpiteestä käytännössä päättänyt henkilö on vastuussa päätöksestään mutta sosiaalityöntekijällä on prosessinjohtajana päätösvalta asiakkaansa asiassa.

Sijaishuollossa tehtävä työ käsittää lapsen kokonaisvaltaisen arjen toimintojen hallinnan, jonka vuoksi työtä ympäröi moniammatillinen verkosto kuten erikoissairaanhoito ja koulu. Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokemus yhteistyökumppaneiden toisinaan epärealistisista odotuksista koskien sijaishuollon laitoshoidossa tehtävää työtä.

Aika paineistettua myös että mitä eri tahot ajattelee mitä siellä ohjaajan arjessa pitäisi tehdä. (H1)

Meidän täytyy erottaa siitä, että me ollaan kuitenkin sosiaalialan puolella. Me ei olla terveydenhoidon yksikkö. (H7)

Työntekijöiden kokemuksissa eri tahojen näkemykset siitä, mitä sijaishuollon arjessa tulisi työntekijänä tehdä, näyttäytyivät osittain epärealistisina. Tämä koettiin kuormittavana ja

aiheuttavan paineen tunnetta. Työntekijät korostivat oman työn ja ammatti-identiteetin määrittämisen merkityksellisyyttä.

Työntekijöiden kokemuksissa kuvastui, että lapsen kuntoutuminen pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavissa yksiköissä etenee usein asteittain, ja arjen tavoitteiden asettaminen tapahtuu lapsen yksilöllisten voimavarojen mukaisesti. Tämä koettiin poikkeavan toisinaan sosiaalityöntekijän tai muiden yhteistyötahojen odotuksista.

Onhan se ristiriitaista, että me ajatellaan sitä tuolla yksikössä aivan semmoiselta ruohonjuuri ja muurahaistasolta. Ja se totta kai on meidän tehtävä. Mutta se, että kun me mietitään, että mikä on lapsen koulunkäynnin tavoite, niin me voidaan olla sitä mieltä, että koulunkäynnin tavoite on, että se lapsi tutustuu koulun henkilökuntaan ja käy siellä päivittäin tai hän käy siellä tekemässä 15 minuuttia tehtäviä, koska hän ei enempää pysty. Joskus se on niin hankalaa ja sitten sosiaalityöntekijä vaikka ihmettelee, että miten voi olla, että lapsi käy koulua 2 tuntia päivässä ja me koetaan että se on riittävää. (H5)

Otteessa korostuivat eri tahojen mahdolliset näkemyserot koskien lapsen kuntoutumiselle asetettujen tavoitteiden toteuttamista käytännössä. Työntekijän näkemyksen mukaan työskentelylle asetettu tavoite eli tässä yhteydessä koulunkäynnin onnistuminen saavutetaan pienin askelin ja lapsilähtöisesti. Työntekijä mainitsi käsitteen ”riittävä”, joka kertoo käsitteen subjektiivisesti arvioinnista ja määrittymisestä mahdollisesti eri tavoin tulkitsijastaan riippuen. Pohdinta kuvastaa työntekijän työssään toteuttamaa lapsen voimavarat huomioivaa, sensitiivistä tilannearviointia vaikka se voi poiketa ulkopuolisten odotuksista.

Viranomaisverkoston lisäksi lapsen läheisten kanssa tehtävällä työllä on merkittävä rooli sijaishuollossa asuvan lapsen hyvinvoinnille. Työntekijät toivat esille kokevansa yhteistyön sijaishuollossa asuvien lasten vanhempien kanssa erittäin tärkeäksi. Sijaishuollossa tehtävää kasvatustyötä määrittelevän lainsäädännön nähtiin kuitenkin joiltain osin vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä haittaavana tekijänä. Tämän myötä työntekijät kertoivat olevansa usein ristiriitaisissa tilanteissa ja kokevansa turhautuneisuuden sekä keinottomuuden tunnetta.

Vanhempien näkemys ja ihmetys, kun ei voida rajoittaa. Kotona olleita haasteita ei pystytä laitoksessa välttämättä rajoittamaan. (H1)

Yksi hankalimpia tässä työssä on se, että miten perheiden kanssa työskennellään. On vanhempia, joiden omat keinot ei ole riittänyt jonkun tosi vahvasti oireilevan lapsen kanssa kotona toimimiseen ja sitten se tulee meille, ja meillä on vielä vähemmän keinoja kuin heillä. Kyllähän se on ihan hirveää, kun ne rupeaa tajuamaan sen, miten vähäiset meidän keinot lopulta sitten on. Mehän ollaan, no jos ei päivittäin, niin viikoittain tilanteessa, että meidät haukutaan täysin epäpäteväksi sen takia, että me ei saada sitä lasta suojeltua itseltään johtuen siitä, että laki ei mahdollista sitä. On se vaikeata selittää vanhemmille. (H4)

Otteissa kuvastuu työntekijöiden ymmärtävän vanhempien ihmetystä siitä, että laitoksessa ei pystytä välttämättä rajoittamaan lasta tilanteissa, joissa vanhemmilla on ollut haasteita lapsensa kanssa. Sijoituksen taustalla oleva problematiikka näyttäytyy sellaisena, joka työntekijöiden tulkinnan mukaan vaatisi rajoitustoimia lapsen suojelemiseksi. Työntekijät kertoivat kohdanneensa lasten vanhemmilta vihamielisyyttä koskien laitoksen mahdollisuuksia rajata lapsen toimintaa. Jälkimmäisessä otteessa kuvastui työntekijän kokema empatia lapsen vanhempien hätää kohtaan sekä kokemus omien keinojen riittämättömyydestä.

Totta kai täytyy tunnistaa, että siellä on paljon huolta siitä lapsesta, mutta totta kai siellä on myös aidosti turhaumaa, koska vanhempi voi kotona ottaa sen puhelimeen pois ja voi sulkea netin tai voi sanoa, että nyt ollaan viikko kotiaarestissa...mutta kun meillä ne kaikki tulee sitten olemaan virallisia rajoituspäätöksiä niin kyllä niitä joutuu sitten vanhemmille aika paljon myös kertomaan, että nää on meidän ihan äärimmäiset toimintatavat sitten ja siihen pitää olla tietyt perusteet olemassa. Niin, kyllähän monesti on, että no miksi se lapsi ei voisi olla kotona sitten, että hänhän voisi niin kun sitten sitä tehdä. (H7)

Työntekijä toi esille kohtaamansa vanhempien huolen ja turhautumisen koskien lapsensa sijoitusta sijaishuoltoon. Hän kertoi työntekijöiden olevan tilanteissa, jossa joutuvat kertomaan vanhemmalle päätöksenteon perusteita ja kohtaamaan vanhemman turhauman siitä, että lapsi asuu sijaishuollossa, kun suojelun toteutumisen näkökulmasta hän voisi vanhemman mukaan asua myös kotonaan.

Aineistosta oli havaittavissa työntekijöiden turhautuneisuuden tunteet, jotka näyttivät liittyvän pääasiassa kokemukseen keinottomuudesta ja työn merkityksellisyydestä.

Kyllä se luo turhautumaan ja moni miettii, että mitä järkeä tässä tavallaan aina välillä on, että me näennäisesti yritetään tehdä asioita, mutta sitten laki ei vaikka asetu tietyllä tavalla meidän puolelle. Tai nuoren itsemääräämisoikeus tai vanhempien oikeus lapseen menee sen edelle, niin sitten me ollaan siinä tilanteessa, että jäädään vähän ehkä kädettömäksi. (H7)

Työntekijä toi esiin kokemuksen työn näennäisyydestä tilanteissa, joissa työ ei johda todellisiin muutoksiin tai sen vaikutus jää pintapuoliseksi. Otteen mukaan työntekijät sijaishuollossa yrittävät tehdä kaikkensa lapsen suojelun eteen, mutta lainsäädäntö ei tue työtä. Hän kertoi kokevansa turhautumisen tunnetta, jonka voi nähdä viittaavan siihen, että työntekijä joutuu arvioimaan omaa ammatillista rooliaan suhteessa työn arvostukseen ja sen todellisiin vaikutuksiin. Merkityksellisyyden ja työn arvostuksen pohdinta nousi esille myös seuraavassa otteessa.

Meidän huoli ei ole riittävä suhteessa lainsäädäntöön. Tavallaan mitätöidään meidän ammatillisuus ja se, että me tunnetaan nämä lapset. (H6)

Työntekijä kertoi kokevansa, että sijaishuollossa työskentelevien huoli lapsesta ei tule kuuluksi lainsäädännön kontekstissa. Hän toi esiin kokemuksen siitä, että työntekijöiden ammattitaitoa ei arvosteta eikä työntekijöiden tuntemusta lapsesta oteta huomioon. Sijaishuollon työntekijät tuntevat usein lapsen arjen kaikkein konkreettisimmin. He näkevät lapsen toimintaa ja tunneilmaisua päivittäin, minkä perusteella voivat havaita myös muutoksia lapsen voinnissa.

Ja usein siis kohdistuu lastensuojelu meihin syyttävästi, että me ei saatu tehtyä sille mitään. Ihmiset ei näe, että me tehdään jotain tosi hyvää ja meillä on tosi paljon hyvää kohtaamista ja oikeasti välitetään niistä lapsista kun ne kärrjet vaan tulee sinne ulos ja näkyy tuolla medioissa ja keskustelupalstoilla. (H2)

Aineistossa tuli esiin työntekijöiden kokemus sijaishuollon työhön kohdistuvista paineista koskien onnistumista ja lapsen suojelun toteutumista. Otteessa työntekijä nosti esiin lastensuojelutyön negatiivisen yhteiskunnallisen statuksen suhteessa käytännön työssä tapahtuviin positiivisiin kohtaamiseen ja aitoon välittämiseen. Otteesta välittyy työntekijän harmitus

siitä, että sijaishuollossa tapahtuva hyvä ei tule nähdäksi riittävästi. Kuten aiemmin todettu, työntekijät kertoivat sijaishuollon työn perustuvan arkisiin asioihin ja pienin askelin etenevään kuntoutukseen. Kohtaamista ja välittämistä näkyy arjessa, mutta se ei nouse otsikoihin yhtä usein kuin epäkohdiksi luokitellut asiat.

Aineistosta ilmeni työntekijöiden myös kokevan vahvaa luottamusta sekä omaan että työyhteisön ammattitaitoon.

Mä seison sen takana itse tosi paljon, että meillä on tosi hyvä yksikkö. Me tehdään hyvää työtä, me tehdään sitä oikein ja perustellusti. Ihmiset on valtaavan tietoisia siitä mitä he on tekemässä. Ei toki aina kaikki, mutta sitten sitä korjauslinjaa otetaan ja käydään sitä keskustelua. Mä ajattelen, että esimerkiksi omissa työntekijöissä tietoa on valtavasti ja he on hirvittävän kiinnostuneita lain hengestä ja he perehtyy siihen sen lisäksi mitä töissä, niin myös omalla ajalla ja seuraa keskustelua. (H5 32:23)

Esihenkilöasemassa työskentelevä työntekijä kertoi kokevansa luottamusta työntekijöidensä kykyyn tehdä työtä lainsäädännön mukaisesti ja perustellusti. Hän kertoi, että kyseisen yksikön työntekijöillä on aito kiinnostus lastensuojelussa vallalla oleviin ilmiöihin ja lainsäädännön muutoksiin. Otteesta välittyy työn inhimillinen ja reflektiivinen luonne, jossa arjessa kohdatut tilanteet vaativat jatkuvaa harkintaa, ja tarvittaessa yksikössä pysähdytään yhdessä tarkastelemaan ja korjaamaan toimintalinjoja.

Edellisissä otteissa esiin tuoduille kokemuksille turhautumisesta ja keinottomuudesta, aineistossa nousi esiin myös lasten kautta saatu kokemus työn merkityksellisyydestä.

Yleensä he soittavat itse. Ja pyytävät, että tulkaa hakemaan. Niin se tuo jo semmoista sanomatonta kiitosta. (H6)

Otteessa kuvastuu työntekijän kokemus merkityksellisestä hetkestä, jossa nuoren oma aloitteellisuus tulkitaan kiitokseksi. Tilanne, jossa nuori luvattoman poistumisen jälkeen pyytää työntekijää hakemaan hänet, näyttäytyy työntekijän kokemuksessa osoituksena siitä, että nuori voi kokea laitoksen ja sen työntekijät mahdollisesti turvapaikkanaan. Työntekijän

kokemus vahvistaa aiempia esiin tulleita kokemuksia siitä, että työn merkityksen voi nähdä rakentuvan arjen vuorovaikutuksessa ja luottamussuhteen rakentumisessa.

4.2 Kokemuksia lainsäädännön roolista lapsen suojelussa ja turvaamisessa sijaishuollon toimintaympäristössä

Sijaishuollossa asuvalla lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja yhteiskunnalla on vastuu kaikessa toiminnassaan turvata lapsen suojelu. Sijaishuollon palveluntuottajat ovat sitoutuneet lapsen erityisen suojelun tehtävään ja kaikkea toimintaa määrittelee lainsäädäntö. Tässä luvussa tarkastelen millä tavoin työntekijät kokevat lainsäädännön tukevan tai ei tukevan lapsen suojelua sekä kasvun ja kehityksen turvaamista sijaishuollon laitoshoidossa.

4.2.1 Lapsen oikeus erityiseen suojeluun

Aineistosta nousi esiin, että työntekijät kokevat lainsäädännön erittäin tärkeänä työtä ohjaavana tekijänä mutta toisinaan lainsäädännön koettiin myös osittain haittaavana tekijänä heidän pyrkiessään suojelemaan lasta eli toteuttamaan perustehtävänsä.

Mä tunnistan myös sen, minkä takia me ollaan ehkä myös nykyhetkessäkin sitten tässä pisteessä. On yksiköitä, missä vallankäyttöä on ollut aivan liikaa ja meillä on niitä keissejä, mitkä sitten vetää mattoa tavallaan jalkojen alta kailta yksiköiltä ja toimijoilta, koska on ollut ne ennakkotapaukset ja on tiukennettu valvontaa eri tavoin koska on kääritty vähän mattoon ja tehty sitä sun tätä. (H7)

Taustatekijät lainsäädännön kehitykselle nykymuotoonsa tiedostettiin. Työntekijä pohti lainsäädännön kehitystä ja toi esiin, että lastensuojelulaitoksissa on esiintynyt mielivaltaista vallankäyttöä, jonka vuoksi valvontaa ja lainsäädäntöä on mahdollisesti tiukennettu. Lainsäädäntö suhteessa lapsen edun toteutumiseen koettiin askarruttavana asiana usean työntekijän pohdinnoissa.

Kyllä mä jotenkin ajattelen, että se yleistunnelma on se, että sillä lailla pystyy tekemään tosi paljon hyvää ja mä ajattelen, että moni asia on mennyt eteenpäin. Mutta on niitä tiettyjä hankalia taitekohtia, missä sitten tavallaan se lapsen etu ei toteudu koska laki velvoittaa toimimaan tietyllä tavalla. Siinä ei ole semmoista harkinnanvaraa hetkittäin, että miten voi tehdä. (H5)

Työntekijä kertoi kokevansa lainsäädännön yleisesti työtä tukevana tekijänä ja on tyytyväinen lainsäädännön kehitykseen. Hän nosti kuitenkin esille kaipaavansa enemmän harkinnanvaran käytön mahdollisuutta työssään, jotta lapsen etu toteutuisi.

Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokema tasapainottelu turvaa tarvitsevan, haavoittuvan lapsen suojeluvelvoitteessa ja lainsäädännön tulkinnassa.

Mä oon ehdottomasti sitä mieltä, että pitää olla eriteltyä ja perusteltua se kaikki toiminta siellä arjessa. Mutta se, että meillä on myös velvollisuus hoitaa ja kasvattaa niitä lapsia, eikä me voida aina pelätä sitä, että onko tämä nyt rajoittamista. Onko tää nyt rajoittamista kun mä ajattelen, että se lapsi tarvitsee turvaa ja sitä turvaa tuo se, että aikuiset on turvallisia, tekee oikein perustelemiaan asioita. Mutta se, että aikuiset uskaltaa myös toimia ja seisoa varmoina, ja pitää sitä haurasta lasta siinä käsissään. Jos ne aikuiset rupeaa siinä käpristeleen ja olemaan varpaisillaan, niin mä ajattelen että se on huono vaihtoehto, koska silloin se lapsi on joko turvaton tai sitten se lapsi ottaa sen vallan siitä tilanteesta. (H5)

Työntekijä korosti lapsen turvallisuuden tunteen tukemista sijaishuollon laitoshoidossa ja aikuisen uskallusta toimia ja olla turvallinen aikuinen. Hän pohti lapsen haavoittuvaisuutta suhteessa rajoitustoimenpiteiden käyttöön ja peräänkuulutti aikuisen vastuuta luoda turvan tunnetta lapselle. Toisinaan se vaatii rajoitustoimenpiteiden käyttöä, joita on työntekijän kokemuksen mukaan suotavaa toteuttaa lapsen turvan tunteen takaamiseksi.

Usea työntekijä toi esille kokevansa, että käytettävissä olevat toimenpiteet lapsen suojelemiseksi ja turvaamiseksi ovat joko riittämättömiä, lyhytaikaisia tai vasta jälkikäteen toteutavissa.

Pahimmillaan se vaarantaa vakavasti lapsen kasvun ja kehityksen, että he pystyy meidän suojelun ja valvonnan alaisena tekee semmoisia ratkaisuja mitkä vaarantaa heidän kasvun ja kehityksen. Tavallaan meidän keinot

puuttua on yleensä vastaa jälkikäteen, että sitten kun jotain on jo tapahtunut, niin sitten meillä on mahdollista ehkä puuttua asioihin ja sekin on sitten tosi lyhytaikaista. Ei ole oikein pitkäaikaista keinoa rajata niitä lapsia tekemästä heille itselleen haitallisia asioita, jos itsessään strukturoitu laitosympäristö ei riitä. (H4)

Suojaaminen on tosi hankalaa tän tyyppisessä sijaishuoltojärjestelmässä, mikä meillä tällä hetkellä on. Suojelun pitäisi olla paljon tiukempaa ja meidän pitäisi pystyä suojelemaan paljon enemmän. (H2)

Edellä työntekijät kertoivat kokevansa lainsäädännön estävän lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen, jonka lisäksi sijaishuollon rakenteet aiheuttivat pohdintaa. Otteissa kuvastuu työntekijöiden vahva halu turvata ja suojella lasta, mutta he eivät koe sen toteuttamista nykyisessä järjestelmässä mahdolliseksi siinä määrin kuin kokevat sen tarpeelliseksi. Ensimmäisessä oteessa työntekijä kertoi, että vaikka lapsi olisi sijaishuoltoon sijoitettu, hänen tekemisensä voivat edelleen vakavasti vaarantaa hänen kasvuaan ja kehitystään. Oteista nousee esiin työntekijöiden kokemus siitä, että puuttuminen on ollut usein haasteellista, koska se on ollut lyhytaikaista ja reaktiivista.

4.2.2 Lapsen itsemääräämisoikeus

Lainsäädäntö asettaa lapsen oikeudet, erityisesti itsemääräämisoikeuden keskeiseksi periaatteeksi. Työntekijöiden kokemuksen mukaan käytännön työssä lapsen itsemääräämisoikeus ei aina näyttäydy yksiselitteisenä tai lapsen parasta tukevana. Työntekijät vaikuttivat tunnistavan itsemääräämisoikeuden arvon ja sen eettisen perustan, mutta kokevan samalla, että lainsäädäntö ei siltä osin mahdollista riittävää ammatillista harkintaa silloin, kun lapsen toiminta vaarantaa hänen hyvinvointinsa ja turvallisuutensa.

Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokemus siitä, että lainsäädännössä ei huomioida riittävästi sijaishuollossa asuvien lasten erityistarpeita ja tämän seurauksena he voivat jäädä heikompaan asemaan kuin kotona asuvat lapset.

Mietin sitä, että miten sitä voisi paremmin suojata, että miksei kyetä, niin kyllä se varmaan kaikkein eniten liittyy siihen, että lasta on niin vaikea rajoittaa ja että on menty niin pitkälle siinä lapsen itsemääräämisoikeudessa. Kun mä

jotenkin näen itse, että ei se musta ole mitään ihmisoikeuksiin puuttumista silloin, jos sitä lasta suojataan oikeasti.

...Mä ajattelen, että se ei ole mitään itsemääräämisoikeuden rajoittamista ja lapsen väärin kohtelua tai julmaa kohtelua, jos pystyttäisiin oikeasti kotikasvatuksenomaisemmin suojaamaan tietyiltä tekijöiltä. (H2)

Työntekijä kuvasi kokemustaan ristiriidasta lapsen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ja riittävän suojelun välillä. Työntekijä pohti lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittamista suhteessa ihmisoikeusloukkaukseen ja totesi, että rajoittaminen on nimenomaa suojeleva toimenpide. Otteesta välittyy työntekijän reflektiivinen arviointi siitä, kuinka lainsäädännön asettamat rajat voivat rajoittaa suojelun toteuttamista sijaishuollon arjessa. Lapsen itsemääräämisoikeuden vahva asema saattaa lisätä työntekijän kokemaa keinottomuutta vaikuttaa tilanteisiin, joissa lapsi tarvitsee aikuisen suojausta.

Lasten itsemääräämisoikeutta peilattiin myös ikätasoisuuteen, joka lapsuudenajan haitallisia kokemuksia kokeneilla voi olla jäljessä ikätovereihin verrattuna.

Lapsen itsemääräämisoikeus on korostunut niin pahoin lainsäädännössä ja hankinnoissa, että siinä ei enää ymmärretä sitä, että nää ei ole normi pelimerkeillä pelaavia 15–17-vuotiaita vaan nää on isoja kolmevuotiaita, joilla ei ole kehittynyt ne jutut sellaisiksi. Niitä pitäisi pystyä aikuisten suojaamaan tosi paljon paremmin. (H2)

Otteesta välittyy työntekijän kokema ristiriita ammatillisen arvion ja lainsäädännön välillä. Hän otti esille lainsäädännön ja puitesopimusten korostavan lapsen itsemääräämisoikeutta suhteessa lapsen kehitystasoon, jonka vuoksi lapsen yksilöllinen suojelu koettiin haasteelliseksi. Työntekijän kokemus nosti esiin kysymyksen siitä, millä tavoin lain valmisteluissa ja puitesopimusten laatuvaatimuksissa on huomioitu lapsen yksilöllisen kehitystason tuomat hoidon tarpeet.

Lastensuojelun sijaishuollolla on merkittävä kasvatuksellinen tehtävä, jonka tavoitteena on opettaa lapselle myös syy-seuraussuhteita. Aineistosta tuli esiin työntekijöiden pohdintaa koskien sijaishuollossa asuvan lapsen itsemääräämisoikeudesta ja asemasta vastuunkannon sekä rahankäytön oppimisen suhteen.

Miten rahakasvatusta voidaan tehdä, kun lapsilla on niin paljon oikeuksia. Ei voi velvoittaa tekemään edes kuukausirahan eteen mitään. Ei pystytä opettamaan sitä, että työllä siis samalla tavalla kuin kotona. Minkälaiseen maailmaan ne kasvaa, että sä voit täällä maailmassa vaan rikkoa tavaroita ja tavallaan jättää korvaamatta, tai että sulle vaan jostain ilmestyy uusi. Vääristää sitä kuvaa mihin nää on kasvamassa. (H1)

Työntekijä toi esiin kokemuksensa siitä, että sijaishuollossa asuvien lasten kohdalla on haasteellista toteuttaa rahakasvatusta. Työntekijä vertasi sijaishuollossa asuvien lasten asemaa vanhempiensa luona asuvien lasten asemaan rahakasvatuksen kontekstissa ja totesi, että kotona asuvien lasten kohdalla vanhemmat voivat toteuttaa rahakasvatusta lapselle helpommin kuin sijaishuollossa tehtävässä työssä. Otteessa korostuu turhautumisen tunnetta siitä, että lainsäädännöllinen, lapsen oikeuksia korostava tulkinta estää arjen vastuiden opettamista lapsille. Työntekijän kokemuksessa oli kuultavissa myös huoli siitä, että sijaishuollossa asuville lapsille syntyy vääristynyt kuva yhteiskunnassa vallitsevista syy- seuraussuhteista.

4.2.3 Rajoitustoimenpiteiden käyttö ja lain tulkinta

Sijaishuollon laitoshoidossa on mahdollisuus käyttää rajoitustoimenpiteitä lapsen itseään tai toisia vaarantavan käytöksen vuoksi. Niiden tavoitteena on tarjota konkreettisia keinoja lapsen suojaamiseen mutta niiden käyttö on aina viimesijaisin keino ja vaatii tarkkaa harkintaa. Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokemukset siitä, että rajoitustoimenpiteiden käytön vaikutukset jäävät usein näennäisiksi lapsen suojelun kontekstissa.

Pakko sanoa sosiaalityöntekijälle rehellisesti, että me ei saada poikki tota subutexin käyttöä kaupunkiolosuhteissa ja sitten se, niin mut jos sille laitetaan LVR. Joo mutta me ei voida rajoittaa muita lapsia, soveltaa heihin rajoitustoimenpiteitä sen takia, että se yks mahdollisesti on tilannut heiltä subutexia. (H2)

Työntekijä kertoi kokemuksestaan, jossa päihteitä käyttävää lasta ei voitu suojata päihteiden käytöltä asettamalla hänelle liikkumisvapauden rajoituspäätöstä, koska päihdettä oli

mahdollista saada toisilta lapsilta, eikä heille voitu asettaa rajoitustoimenpiteitä. Hänen kokemuksessaan korostui tilanteen mahdottomuus suojelun näkökulmasta sekä tunne siitä, että keinot lapsen auttamiseksi on käytetty.

Toisinaan tilanteet näyttäytyvät erittäin huolestuttavina mutta perusteita rajoitustoimenpiteelle ei ole riittävästi.

Sellaiselle toiminnalle mikä vahingoittaa sen nuoren kasvua ja kehitystä kyllä hyvinkin vahvasti ja pitkälle ajalle sitten myös, että se vaikkapa tällainen seurustelu. Tai no jotain tällaista escort tyyppistä niin kun ajanviettoa niin sitä on tosi vaikea rajata ja estää koska se ne kriteerit ei välttämättä täytyisi sitten taas niin vahvasti. Me tiedetään että asioita tapahtuu, mutta meillä ei ole myöskään keinoja puuttua siihen. (H7)

Työntekijä kertoi tilanteesta, jossa nuoren kasvu ja kehitys vaarantuu escort-tyyppisen seurustelun myötä. Tilanne oli sijaishuoltopaikassa tiedossa, mutta työntekijä koki epävarmuutta siitä, olisiko rajoitustoimenpiteen tekoon riittävästi perusteita. Otteesta välittyy työntekijän kokemus sekä vastuullisuudesta että rajallisuudesta ottaen huomioon työn asettaman suojeluvelvoitteen ja lainsäädännön noudattamisen. Aineistossa nousi vahvasti esiin myös varovaisuuden tunne ja väärin tekemisen pelko, jotka liittyivät usein kokemukseen lain tulkinnanvaraisuudesta.

Lastensuojelulaki on joiltakin osin niin tulkinnanvarainen. Eli no samalla tulkinta siitä, että pitääkö nyt tehdä sitten henkilöntarkastus tai huoneenratsaus. Mä sanon, että ei, että sitten kun me päätämme, että etsimme jotain, niin silloin tehdään. Elikkä sitten on vähän tulkinnanvaraa ja sitten kun se on laki niin ollaan todella varovaisia, ettei tehdä väärin. Mikä sitten tietysti aiheuttaa tällamoista tulkinnan vaikeutta. (H6)

Työntekijä kuvasi, että lastensuojelulain tulkinnanvaraisuus voi aiheuttaa epävarmuutta rajoitustoimenpiteiden arvioinnissa ja toimeenpanossa. Hän korosti esihenkilönä tarvetta tukea henkilöstöä päättäväisyyteen tilanteissa, joissa lain tulkinta on epäselvä. Otteesta välittyy työntekijöiden valvetuneisuus ja tietoisuus siitä, että sijaishuollossa tehtävä työ on vahvasti

lainsäädännön ohjaamaa, mutta samalla työntekijän kokemus varovaisuudesta heijastuu ammatilliseen identiteettiin ja päätöksenteon varmuuteen.

Aineistosta nousi esiin työntekijöiden pohtivan lain tulkinnanvaraisuutta ja omaa oikeusturvaa suhteessa lapsen suojelun ja edun toteutumiseen. Aihe herätti ristiriitaisia tunteita useassa työntekijässä.

Mä oon ajatellut, että pitääkö niitä ruveta vaan tekee ja ohjata sitten lasta valittaa siitä hallinto-oikeuteen, että tulisi keisseyä, että nehän olisi aina esimerkiksikeisseyä... Ihmiset on tosi varovaisia (rajoitustoimenpiteet), että itse ajattelen, että sitten vaan ottaa niitä riskejä, että joutuu hallinto-oikeuteen ja tulee niitä keisseyä. (H2)

Kuka haluaa olla vaan se ennakkotapaus siellä (hallinto-oikeudessa). (H7)

Työntekijöiden kokemuksissa näkyi ammatillisen vastuun ja oman oikeusturvan välinen jännite. Koettiin, että rajoitustoimenpiteitä olisi uskallettava tehdä, vaikka riskinä olisi, että asia päätyisi hallinto-oikeuden käsittelyyn mutta toisaalta mahdollinen oikeuden käsittely koettiin myös epämiellyttävänä. Ensimmäisessä otteessa kuvastuu työntekijän kokemus ammatillisesta velvoitteesta suojella lasta ja kantaa siihen liittyvä juridinen riski. Hän liitti asian myös ennakkotapausten syntymiseen ja sitä kautta lainsäädännön selkiyttämiseen.

Yksi vahvimmin aineistossa esiin nousseista ilmiöistä rajoitustoimenpiteiden kontekstissa oli lapsen puhelimen käyttöön liittyvät haasteet. Jokainen työntekijä kertoi kokevansa lapsen puhelimen käytön rajoittamiseen liittyvien haasteiden joko estävän lapsen perustarpeiden täyttymistä tai asettavan lapsen tilanteeseen, jossa häntä on lähes mahdotonta suojella.

Ne laitteet ja se niiden tuoma ylivirittyneisyys ja se niillä valvominen ja yhteydenpito, niin sehän on toki muutos mikä on aivan järisyttävä ja vaikuttaa kyllä täällä tosi paljon lasten vointiin... Oikeastikin vaarana vaikka seksuaalisen väkivallan muotoja tai riski tulla hyväksikäytetyksi... Tavallaan ollaan varmaan aika paljon jäljessä siinä, että kuinka paljon media on kehittynyt ja ne puhelimet ja aikuiset saattaa olla ihan pihalla siitä, mitä niillä pystyy tekee. (H5)

Jos lapsi käyttää puhelinta tosi haitallisesti, tekee siellä jotain, katsoo tosi haitallista sisältöä, tekee mitä tahansa muuta valvoo yöt ja ei sen takia jaksakaan herätä kouluun niin tosi nihkeästi on löydettävissä perusteita sille, että voitaisiin esimerkiksi rajoittaa sitä. (H2)

Sitten taas toisaalta sekin, että nykypäivänä sulla on puhelin, niin pitää sen oppia sitä käyttää ja hallitsee. Sitten kun täyttää se 18 ja saat sen puhelimen ja koko maailma on auki niin eihän sekään nyt ihan hyvä asia ole, että tarvitaan sitä opetella jotenkin (H3)

Työntekijöiden kokemukset puhelimen käytön rajoittamisesta toivat esiin ilmiön monimuotoisuuden. Toisaalta puhelimen käyttö nähtiin lapsen perustarpeiden ja turvallisuuden kannalta uhkana, toisaalta puhelin oli työntekijöiden mukaan väistämätön osa nykypäivän elämää, jonka käytön opettaminen ja ohjaaminen lapselle koettiin tärkeäksi. Lainsäädännön tarjoamat mahdollisuudet rajoittaa puhelinta koettiin rajallisiksi, ja käytännössä toimenpiteet saattoivat jäädä näennäisiksi, mikä aiheutti turhautumisen ja keinottomuuden tunteita.

Lapsen vanhemmilla on mahdollisuus rajata kotona asuvan lapsen puhelimenkäyttöä sekä ajallisesti että lapsen kehitystä vahingoittavalta sisällöltä. Seuraavassa otteessa työntekijä nostaa esiin konkreettisen esimerkin puhelimen sisällöllisen rajoittamisen haasteellisuudesta sijaishuollossa.

Puhelimen käyttöä ei pystytä valvomaan. Jos ajattelee omaa lasta kotona. Mä voin ensinnäkin asettaa siihen puhelimeen erilaisiin rajoituksia, mutta siellä ei voi family linkit ja kaikki ne on kiellettyä. (H1)

Työntekijän kokemus lapsen puhelimen käytön valvomisen ja rajaamisen haasteellisuudesta tulee otteessa hyvin konkreettiseksi. Hänen mukaansa sijaishuollossa asuvan lapsen puhelimeen ei voida asentaa yleisesti käytössä olevia sovelluksia, joiden avulla lasta pystytään suojelemaan puhelimen haitalliselta sisällöltä. Kokemus tuo esiin aiemmin mainitun lapsen itsemääräämisoikeuden vahvan roolin, joka voi näkyä sijaishuollon työssä lapsen suojelun haasteina.

Lainsäädäntö mahdollistaa puhelimen käytön rajoittamisen tietyin perustein, mikä oli aineiston perusteella sijaishuollon työssä tunnistettu keino. Työntekijät kertoivat, että käytännössä rajoitustoimenpiteen toimeenpano saattaa kuitenkin osoittautua erittäin haasteelliseksi tai jopa mahdottomaksi.

Jos ei se nuori itse sitä puhelinta palauta sinne toimistoon, niin siitä voidaan toki tehdä rajoitustoimenpide, mutta yhä edelleen se nuori voi valita sen, että hän laittaa housuihinsa sen puhelimen ja sitä ei sieltä kukaan saa. (H5)

Lakihan ei anna sellaista mahdollisuutta, että mitään saisi ottaa väkisin lapselta pois (H2)

Otteista välittyy työntekijöiden kokemus keinottomuudesta ja ristiriidasta koskien lainsäädännön samanaikaisesti tarjoamia ja estäviä lainkohtia lapsen suojelussa. Työntekijät nostivat esiin kokemuksensa siitä, että puhelimen käyttöä voidaan tietyin perustein rajata, mutta käytännössä toimenpide voi jäädä hyvin näennäiseksi, sillä lainsäädännön kontekstissa sijaishuollossa asuvalta lapselta ei voi ottaa väkisin mitään pois. Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksena on suojella lasta häntä itseään tai muita vaarantavalta käytökseltä. Aineistossa nousi esiin työntekijöiden suuri huoli siitä, että puhelimen avulla lapset voivat ajautua vakaviin vaaratilanteisiin.

Aineistosta oli selkeästi huomattavissa työntekijöiden peräänkuuluttavan ennakkoinnin merkitystä lapsen suojelun ja turvaamisen kontekstissa. Kokemuksena korostui, että rajoitustoimenpiteitä on mahdollista toteuttaa vasta siinä vaiheessa, kun lapsi on ajautunut turvattomaan tilanteeseen.

Meillä ei oikein ole keinoja, paitsi sitten tosiaan ehkä jälkikäteen, että no niin, että nyt lapsi joi itsensä henkiahieveriin. Onneksi pelastui ja nyt voidaan määrätä hänelle liikkumisvapauden rajoitus, että nyt hän ei saa liikkua, mutta sekin on vaan hetkellinen. Hetkellinen rauhoittaminen tai rauhoittuminen siinä ja sitten se jatkuu taas. Ja se on tosi vaikea välillä ymmärtää. (H6)

Nuoretkin tietää sen hirveän hyvin, että jos ne on vaikka ollut sanotaan, että kuukausi sitten jossain vetämässä kamaa ja alkoholia käyttämässä, niin ei meillä ole mitään siihen ja vaikka se toistuu sitten vaikka kerran kuukaudessa ei ole mitään keinoa puuttua siihen. Ja ei myöskään ole mitään keinoa puuttua

siihen, että tuoko se esimerkiksi laitokseen jotain aineita. Ennakoivasti me ei voida tehdä mitään oikeastaan. (H4)

Edellä olevissa otteissa korostui työntekijöiden kokemus siitä, että puuttuminen lasten ja nuorten itseään vaarantavaan käyttäytymiseen on lain puitteissa mahdollista liian myöhään. He kuvasivat tilanteita, joissa rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa vasta sen jälkeen, kun vakava tilanne on jo tapahtunut. Keinottomuutta ja turhautumista koettiin tilanteissa, joissa sijaishuollon työntekijöillä on tiedossa nuoren itseään vaarantavaa käyttäytymistä, mutta siihen ei voida työtä määrittelevän lainsäädännön vuoksi puuttua oikea-aikaisesti.

Aineistossa korostui, että sijaishuollossa tehtävässä työssä joudutaan jatkuvasti tasapainoilemaan lasten oikeuksien toteutumisen sekä suojelun, turvaamisen ja lain sallimien keinojen välillä. Rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisten käytäntöjen välinen raja näyttäytyi monin paikoin häilyvänä ja kontekstisidonnaisena.

Paljon mietityttänyt, että mikä voidaan laittaa kasvatukselliseen piikkiin ja mikä vaatii rajoittamista. Kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpiteen raja on aika häilyvä. (H1)

Tasapainottelun koettiin aiheuttavan paljon pohdintaa ja tilanteet koettiin toisinaan erittäin haasteellisina. Työntekijä voi kokea epävarmuuden ja ristiriitaisuuden tunnetta liittyen rajanvetoon kasvatuksellisten toimien ja rajoitustoimenpiteiden välillä. Työntekijä kertoi asian mietityttävän paljon, jonka perusteella voi päätellä, että aiheeseen liittyvä epävarmuuden tunne on vahvasti läsnä arjen työssä.

Eräs työntekijä nosti esiin pohdinnan laitoshoidon ja perhehoidon käytänteistä rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuskäytänteiden kontekstissa.

On mielenkiintoista, että sijaisperheessä heillähän ei ole rajoittamistoimenpiteisiin oikeuksia. Ja he voi sanoa kyllä, että sitten tänään ei lähdetä mihinkään. Nyt ollaan tää ilta tässä, kun ei ole koulussakaan käyty ja me käydään sitä keskustelua siitä, että sä et ole käynyt koulussa, ja sosiaalityöntekijä pohtii, että

tosiasiallisesti rajoitatteko muuten sosiaalisia suhteita tässä niin voi olla, että rajoitetaan. (H7)

Työntekijän kokemuksessa korostui ristiriita koskien rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuskäytänteiden välistä tulkintaa laitoshoidon ja perhehoidon osalta. Kyseessä oli hyvin käytännönläheinen kysymys siitä, voiko lapsen kaverimenoja rajoittaa kasvatuksellisesti, mikäli hän ei ole mennyt kouluun. Työntekijä nosti esiin, että laitospuolisessa sijaishuollossa tilanteessa tulisi tehdä päätös rajoitustoimenpiteestä, kun taas perhehoidossa voidaan nojata kasvatukselliseen käytänteeseen. Tämän voi tulkita aiheuttavan kokemuksen epäjohtamukaisuudesta lain soveltamisen kontekstissa.

4.3 Kokemuksia suojelua tukevista ja haittaavista rakenteista

Lastensuojelun sijaishuollossa tehtävää työtä kehystävät lainsäädännölliset ja moniammatilliset rakenteet, joiden tavoitteena on turvata haavoittuvassa asemassa olevan lapsen suojelu ja oikeuksien toteutuminen. Aineistossa nousi esiin työntekijöiden näkemys siitä, että vahvat rakenteet ja sujuva yhteistyö eri toimijoiden kesken voivat mahdollistaa nopean ja vaikuttavan puuttumisen lapsen arjessa esiintyviin haasteisiin. Tällöin suojelun voidaan nähdä toteutuvan myös ennakoivana toimenpiteenä. Toisaalta työntekijät kertoivat myös kokevansa ristiriitaa tilanteissa, joissa rakenteellisten puutteiden myötä lapsen suojelua voidaan toteuttaa reaktiivisena toimenpiteenä. Erityisenä huolenaiheena he nostivat esiin lasten kokemat sijaishuoltapaikkojen muutokset, jotka olisivat heidän näkemyksensä mukaan usein vältettävissä käytännön haasteet tunnistavalla lainsäädännöllä sekä toimivalla viranomaisyhteistyöllä. Tässä luvussa tarkastelen työntekijöiden kokemuksia monitoimijuudesta sekä rakenteista, jotka joko tukevat tai estävät lapsen suojelun toteutumista sijaishuollon laitoshoidon kontekstissa.

4.3.1 Sijaishuoltapaikkojen muutokset

Työntekijät pohtivat moniulotteisesti yhteiskunnan rakenteita suhteessa sijaishuoltapaikkojen muutoksiin. Kokemuksissa korostui lasten ohjautuminen mahdollisesti heidän hoitoonsa

sopimattomaan sijaishuoltopaikkaan sekä käytettävissä olevien keinojen riittämättömyys. Tämän koettiin vaikuttavan sijaishuoltopaikan mahdollisuuksiin suojella ja turvata lasta.

Miksi tarjotaan lapsia, jotka ei sovi profiiliin. Tuotaisiin lapsi meille epäonnistumaan. Mistä johtuu, me ei olla esimerkiksi ollenkaan, siis päihdeprofiloitu, niin meille on tarjottu lapsia jotka käyttää suonensisäisiä. Meidän rakenteet ei oo sellaisille lapsille niin tavallaan tuotaisiin lapsi meille epäonnistumaan. ...Osataanko kieltäytyä, jos tarjotaan lasta, joka ei sovi sijaishuoltopaikan profiiliin? Tosi hienoa mun mielestä, että osataan kieltäytyä, että ei oteta, että ei ole meidän. (H1)

Otteesta välittyy työntekijän kokevan turhautumista ja huolta siitä, että lapsia sijoitetaan laitoshuoltopaikkoihin, joiden rakenteet tai osaaminen eivät vastaa lapsen yksilöllisiä tarpeita. Työntekijän mukaan sijoitus ei tällöin tue lasta vaan altistaa hänet epäonnistumiselle. Otteessa työntekijä nosti myös esiin arvostavansa sitä, että sijaishuoltopaikka kykenee kieltäytymään sijoituksesta, joka ei olisi lapsen edun mukainen. Työntekijän näkemyksen mukaan suojelun voi nähdä tarkoittavan myös lapsen suojelua tilanteissa, joissa sijaishuoltopaikka ei vastaa hänen tarpeitaan.

Työntekijät pohtivat sijaishuollossa asuvan lapsen polkua sijaishuollon muutosten kontekstissa sekä tekijöitä, joiden avulla voitaisiin mahdollisimman hyvin välttää lukuisia eri sijaishuoltopaikkoja lapsen elämässä. Merkityksellisinä esiin nousivat pohdinnat perustason laitosten mahdollisuuksista vastata lapsen suojeluun.

Mä ajattelen jotenkin myös sen niin, että mitään sijoituskierrettä ei pitäisi päästä syntymään, että sitten myös perustasolla moni asia pystyttäisiin hoitamaan ihan tässäkin. Eikä se vaatisi mitään, että lähdetään erityistasolle saatikka vaatimaan ja kierretään kaarretaan vuosia eri sijaishuoltopaikoissa. Jos on ne puitteet sieltä lain kautta ja muilta tahoilta tavallaan olemassa, että sitten voidaan aika napakasti ja tehokkaastikin niihin tarttuu. Ja varsinkin kun puhutaan kasvatuksellisista asioista, että ei puhuta siitä, että meillä on vaikkapa siellä mielenterveyden puolella niin vakavia pulmia, mitkä sitten ehkä vie enemmän aikaakin. Mutta että koulunkäymättömyys, linjaukset ja tän tyyppiset aika arkiset haasteet. Niin ne olisi korjattavissa mun mielestä aika nopeallakin aikajänteellä, että ei puhuttaisi välttämättä vuosien sijoituksista olettaen, että siellä bioperheessä nyt ei olisi mitään päihdettä tai mielenterveysongelmia, että lapsella on mahdollisuus palata kotiin. (H7)

Työntekijä kertoi kokevansa, että sijaishuollon muutoksilta voitaisiin välttyä, mikäli lapsen arjen perustoimintojen ohjaamiseen voitaisiin tarttua napakasti ja oikea-aikaisesti. Työntekijä korosti toimenpiteiden kasvatuksellista lähtökohtaa sekä rakenteiden merkitystä osana sijaishuollon vaikuttavuutta ja perheen jälleenyhdistämistä.

Erityisen huolenpidon jaksot ja vaativan tason laitoshoidon nousivat aineistossa erityisesti esiin työntekijöiden pohiessa yhä nuorempien lasten vakavaa oireilua.

Kyllä mä ajattelen, että on siinä menty jossain kohtaa vielä jos 13-vuotias lapsi on jo eholla tai vaativalla, jotain on mennyt pieleen oikeasti. (H1)

Niin mä olin, että eihän se ole mitään lapsen suojelua. Ja sitten mä ajattelen, että just tällaisella vaikka rajoitustoimenpiteitä, niin niillä juuri estettäisiin niitä ehjaksoja. (H3)

Työntekijöiden kokemuksen mukaan erityisen huolenpidon ja vaativan tason laitoshoidon käyttö yhä nuorempien lasten kohdalla ei ole merkki onnistuneesta suojelusta, vaan pikemminkin suojelun epäonnistumisesta. Lapsen tilanteeseen olisi tullut puuttua riittävin keinoin jo paljon varhaisemmassa vaiheessa. Tässä kontekstissa raskaiden toimenpiteiden voi tulkita näyttäytyvän järjestelmän reaktiivisuutena suunnitelmallisen ja oikea-aikaisen suojelun sijaan.

4.3.2 Moniammatillinen yhteistyö ja tukitoimet

Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokemus siitä, että moniammatillinen yhteistyö ja erilaisten tukitoimien saatavuus ovat ratkaisevassa asemassa lapsen suojelun ja hyvinvoinnin edistämässä osana sijaishuollossa tehtävää työtä. Samanaikaisesti heidän kokemuksissaan korostuivat rakenteelliset haasteet koskien palveluiden riittämättömyyttä, vastuun hajanaisuutta ja epäselvää työnjakoa viranomaisten kesken. Useat työntekijät kertoivat, kuinka sijaishuollossa joudutaan toimimaan muiden palvelujärjestelmien kuten psykiatrian, rikosseuraamuslaitoksen tai päihdepalvelujen paikkaajina ilman siihen tarvittavia resursseja tai osaamista. Tässä luvussa tarkastelen työntekijöiden kokemuksia moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta, sen puutteista sekä tukitoimien roolista lapsen suojelun kontekstissa.

Aineistosta nousi esiin työntekijöiden kokevan, että sijaishuollon työntekijöiden oletetaan, tai rakenteiden vuoksi heidän vastuulleen kasaantuu, hyvin moninainen rooli.

Niin sitten pitäisi olla lääkäri ja terapeutti ja semmoista. Että nythän lastensuojelu tekee rikosseuraamuslaitoksen työtä. Ja sitten vähän nuorisopsykiatrian työtä. Lastensuojelu tekee hyvin monialaisesti sitä. (H2)

Työntekijä kuvasi kokemustaan siitä, kuinka sijaishuollon työ on laajentunut merkittävästi sen alkuperäisen tehtävän ulkopuolelle. Hänen kokemuksensa mukaan sijaishuollossa joudataan paikkaamaan muiden sektoreiden, kuten rikosseuraamuslaitoksen ja nuorisopsykiatrian, puutteita.

Työntekijät korostivat, että lapsen välitön suojeleminen ja turvaaminen edellyttävät vahvaa viranomaisyhteistyötä etenkin poliisin kanssa.

Mutta se tavallaan sieltä hatkasta palauttaminen, niin se laki pitää tehdä ihan toisella tavalla ja se, että se prioriteetti pitää olla kaikilla se sama että se lapsi pitää saada yksikköön. Valitettavasti meidän lapset ketkä on hatkalla ja vaikka heistä on katoamisilmoituksen tehty ja heistä on tavallaan etsintä myös poliisilla tiedossa niin he ei ole meidän prioriteetti ykkösiä yhteiskunnassa. Se on vaan laitoksen vastuulla etsiä. Ja virka-apua ei välttämättä saada tai ei suostuta paikantamaan. Niin se on sitten se ongelma. (H7)

Otteesta välittyy työntekijän kokevan, että laitoksesta luvatta poistuneen lapsen suojeleminen jää sijaishuoltoyksiköiden harteille ja etsinnän tueksi on hyvin haasteellista saada virka-apua esimerkiksi paikannuksen muodossa. Työntekijän näkemyksen mukaan yhteiskunnassa laitoksesta luvatta poistuneiden lasten palauttaminen ei ole prioriteetti, mikä korostaa sijaishuollon työntekijöiden merkittävää vastuuta lapsen turvallisuuden takaajana.

Eräs työntekijöistä pohti lapsen suojelelun riittämättömyydestä mahdollisesti koituvia taloudellisia seurauksia yhteiskunnallisella tasolla.

Se on kallis lasku, kun tässä hetkessä ei ole halpoja vuorokausihintoja, mutta myös se, että jos ei se ole riittävää ollut se tuki sijaishuollossa ja me ei olla voitu vastata oikeasti siihen suojelun tarpeeseen, niin se lasku vaan jatkuu vielä sitten sen 18 vuoden jälkeenkin, että se kustannus mikä tulee sitten eri viranomaispalveluista, niin se on aika huimaava. (H7)

Työntekijän näkemyksen mukaan tilanteessa, jossa lapsi ei saa riittävästi tukea ajoissa eikä suojelun tarpeeseen pystytä vastaamaan sijaishuollossa, koituu siitä merkittäviä kustannuksia palveluntarpeen jatkuessa vielä sijoituksen jälkeenkin.

Poliisin kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi aineistossa nousi vahvasti esiin työntekijöiden kokemus erikoissairaanhoidon kanssa tehtävän yhteistyön merkityksestä lapsen voinnin koenemisen edistämiseksi ja hänen turvaamiseksi. Työntekijät kuvasivat sijaishuollon ja psykiatrisen hoidon rajapinnan haasteita korostaen jatkuvuuden ja suunnitelmallisuuden merkitystä.

Psykiatrian kontakti on melkein olematonta...Me ollaan oltu siinä sellaisessa pyönteessä aina päivystyksen kautta ja lasten osastolla HUS:illa ja taitaa olla 12 tunnin setti aina. Tiedetään että tarve ja ongelma on, miksi sitä ei voida tehdä suunnitelmallisesti. Aloittaisi edes sitä hoitoa, että tulisi jonkun näköinen hoitotasapaino. Totta kai me jatkettaisi sitä hoitoa, mutta pitäisi ymmärtää se, että mitkä ne meidän työkalut on hoidon toteuttamiseen. Ei meillä ole sama kuin vaikka osastolla. (H1)

Työntekijä kuvasi kokemustaan siitä, kuinka psykiatrisen hoidon saatavuus sijaishuollossa asuvalle lapselle on lähes olematonta, vaikka tarve olisi selvästi tunnistettavissa. Hän toi esiin suunnitelmallisen hoidon merkityksen ja hoitotasapainon löytymisen, jotta sijaishuollossa voitaisiin tätä ylläpitää. Otteessa korostuu työntekijän kokemus moniammatillisen yhteistyön tärkeydestä osana lapsen kuntoutumista. Hän toi myös esiin kokevansa rakenteellista epäsuhtaa koskien sijaishuollon mahdollisuuksia, tarkoituksenmukaisuutta ja resursseja vastata psykiatrisen hoidon tarpeeseen.

Eräs työntekijä pohti lapsen ulospäin näkyvien oireiden taustatekijöitä suhteessa lapselle tarjottavaan apuun ja hänen suojelemiseensa.

Monesti se päihdekäyttö on näkyvä oire. Siellä on jotain muuta mikä sen nuoren on siihen ehkä ajanut. Ja sitten se, että pystytäänkö me tavallaan avaamaan sitä keskustelua tässä, koska siellä voi olla myös niin kipeitä asioita, että me ei voida sitten taas ehkä turvata sitä hänen oloaan siinä yksikössä. Jos me käydään asioita mitkä kuuluisi käydä vaikkapa jossain tiiviimmässä terapiassa. Ja, että kun se tilanne ei ole niin vakaa silloin. (H7)

Otteessa työntekijä nosti esille lapsen päihteiden käytön herättävän välittömän huolen mutta pohti päihteiden käytön taustatekijöitä ja terapeutin työskentelyn tarkoituksenmukaisuutta sijaishuollossa lapsen turvaamisen kontekstissa. Työntekijä toi esiin kokevansa varovaisuutta sen suhteen, minkä verran sijaishuollon arjessa on tarkoituksenmukaista aloittaa mahdollisesti arkojen asioiden käsittely lapsen kanssa ja korosti sijaishuollon ulkopuolisen terapian merkitystä osana lapsen kuntoutumista.

5 Johtopäätökset

Pro gradu- tutkielmassani tarkastelin sijaishuollon laitoshoidossa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia lapsen suojelun tehtävästä työtä määrittelevän lainsäädännön ja sitä tukevien rakenteiden kontekstissa. Valmisteilla olevassa lastensuojelulain kokonaisuudistuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota sijaishuollossa asuvien lasten suojelemiseen ja turvaamiseen, ja lain yhtenä tavoitteena on parantaa sijaishuollon mahdollisuuksia vastata suojelutehtävään (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Tutkielmassani halusin tuoda esiin sijaishuollon arjessa työskentelevien kokemuksia siitä, miten he näkevät lapsen suojelun mahdollistuvan käytännön tasolla. Tutkielmani aineiston keräsin haastatteleamalla sijaishuollossa työskenteleviä työntekijöitä avoimen haastattelun keinoin.

Aineisto oli runsas ja keskusteluissa oli tulkittavissa työntekijöiden tarve saada äänensä kuuluviin koskien sijaishuollossa näkyviä ajankohtaisia ilmiöitä lapsen suojelutyön kontekstissa. Työ koettiin erittäin merkityksellisenä ja itselleni haastattelijana välittyi keskusteluista vahva tunne siitä, että lapsen suojelu sekä pitkäjänteinen, tavoitteellinen työskentely on kaiken toiminnan lähtökohtana. Purjo ottaa väitöskirjassaan (2011) esille, että jokaisen kasvatajan kasvatustapa- ja menetelmät ovat sidoksissa ennakkokäsityksiin kasvatuksensa kohteesta, minkä vuoksi kasvatuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa kasvattajan on tiedostettava ja selkeytettävä oma ihmiskäsityksensä. Sijaishuollossa tehtävä kasvatustyö edellyttää työntekijältä erityistä ymmärrystä lasten yksilöllisistä, kokonaisvaltaisista tilanteista sekä aktiivista, reflektiivistä pohdintaa omista ennakkokäsityksistä ja tunnetiloista, joita työ väistämättä aiheuttaa. Haastatteluissa tuli selkeästi esiin työntekijöiden reflektiivinen työote ja aktiivinen pohdinta siitä, miten eri toimenpiteet asettuvat suhteessa lapsen edun ja oikeuksien toteutumiseen. Tämän tasapainottelun tulkitsin aiheuttavan hyvin paljon huolen, keinottomuuden ja turhautumisen tunnetta työntekijöissä.

Suojelun käsite näyttäytyi aineistossa hyvin laajana. Välittömän turvaamisen ohella aineistossa korostui perushoivan ja huolenpidon merkitys suojelun lähtökohtana. Työntekijöiden mukaan pitkäaikaishoitoa tarjoavan sijaishuoltopaikan perustehtävänä on lapsen arjen vakaaminen turallisessa ympäristössä. Tämä toteutuu tarjoamalla lapselle mahdollisimman tavallisia arjen kokemuksia, yhteistä aikaa, rajoja sekä ohjausta vastuullisuuteen kasvamisessa. Näiden seikkojen katsottiin luovan pohjan luottamus- ja kiintymyssuhteen rakentumiselle, joka puolestaan nähtiin lapsen suojelua tukevana.

Turvallisten kiintymyssuhteiden roolia suhteessa lapsen hyvinvointiin on tutkittu monesta eri näkökulmasta. Sijaishuollon työssä on huomionarvoista kiinnittää huomiota lapsuudessa koettujen haitallisten kokemusten merkitykseen turvallisten kiintymyssuhteiden muodostumisessa. Howard ym. (2023) ovat tutkineet kiintymyssuhteen roolia sekä lapsuudenaikaisten haitallisten kokemusten (ACE) yhteyttä sijaishuollossa asuneiden psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä elämään tyytyväisyytenä aikuisiässä. Tutkimuksessa tuli esiin, että kiintymyssuhteilla on merkittävä vaikutus siihen, millä tavoin lapsuusiän haitalliset kokemukset vaikuttavat psykofyysiseen terveyteen ja tyytyväisyyteen aikuisiässä. Tutkimuksessa korostui erityisesti sekä ahdistuneen/ristiriitaisen että välttävän kiintymyssuhteen merkitys, jonka tunnistamisen todettiin olevan ensisijaisen tärkeää sijaishuollossa tehtävässä korjaavassa työssä.

Purjo (2011) on pohtinut kasvatuksen eri muotoja ja nostanut esille konkreettisten kasvatuksellisten toimien rinnalle ajatuksen eettisyyteen kasvattamisesta. Ajatuksen lähtökohtana on lapsen kasvattaminen kohti oman itsensä arvostamista, elämäniloa, arvojen löytämistä ja vastuuntunnon vahvistamista. Pekkarinen (2015) tuo esille yhteisöreaktion merkityksen yksilön identiteetin muodostumisen ja poikkeavuuden kokemuksen kontekstissa.

Omassa aineistossani työntekijöiden kokemuksissa korostuivat havainnot lasten heikosta itsetunnosta ja poikkeavuuden tunteesta, jonka vuoksi koettiin tärkeänä sanoittaa lapselle hänen normaaliuttaan ja vahvistaa itsetuntemusta. Panagou ja MacBeth (2022) puolestaan ovat tarkastelleet 31 eri ACE-kokemusten haitallisia vaikutuksia välittäviä mekanismeja koskevaa tutkimusta ja todenneet ACE-kokemusten vähentävän kokemusta sosiaalisen tuen saamisesta, tunteiden säätelykykyä sekä lisäävän kielteisiä uskomuksia. Näiden tekijöiden todettiin lisäävän sekä masennusta että ahdistuneisuutta. ACE-kokemusten mielenterveydellisten vaikutusten ennaltaehkäisyn kannalta olisikin tärkeää pystyä vaikuttamaan edellä mainittuihin tekijöihin (Lindblom 2023), jotka sijaishuollon kasvatustyössä näyttäytyvät työntekijöiden kokemuksen mukaan hyvin perustavanlaatuisena.

Työntekijät kertoivat kuitenkin kokevansa, että perustehtävän toteuttaminen on käytännössä usein haastavaa, sillä työtä määrittelevä lainsäädäntö koettiin hyvin tulkinnanvaraiseksi ja osittain lapsen suojelua estäväksi tekijäksi. Tämän tasapainottelun työntekijät kertoivat kokevansa raskaana, koska päällimmäisenä oli usein vakava huoli lapsen turvallisuudesta ja turhautuminen keinottomuuden tunteesta. Mänttari- van der Kuip (2024) onkin todennut sijaishuollossa tehtävän työn sisältävän usein tasapainoilua hoivan ja kontrollin välillä. Laakso

(2009) on puolestaan pohtinut laitoshoidon delegoitujen vallan elementtien voivan ajaa lapsen suojelun itsemääräämisoikeuden edelle, jos lapsen suojelu on tilanteessa itsemääräämisoikeutta painavampi.

Aineistossa nousi vahvasti esiin työntekijöiden kokemus siitä, että sijaishuollossa asuvan lapsen itsemääräämisoikeuden määrä ja oikeudet ovat lisääntyneet siinä määrin, että lapsen suojelu ja turvaaminen koetaan toisinaan erittäin haasteellisenä. Tämän lisäksi lain tulkin-
nanvaraisuus ja soveltaminen koettiin osittain erittäin epäselvänä. Käytännön esimerkkeinä korostuivat lapsen liikkumisen rajoittaminen tiedossa olevan riskin perusteella ja lapsen turvaaminen hänen kehitystään vaarantavalta mediasisällöltä sekä puhelimen liiallisen käytön aiheuttamilta haitoilta.

Työntekijöiden pohtiessa sijaishuollon arjessa näkyviä ilmiöitä, jokainen kertoi kokevansa lapsen puhelimen käytön liittyvän moninaisiin haasteisiin sekä lapsen suojelun että perustarpeiden täyttymisen osalta. Harrikari (2019, 379) nostaa esille lapsen suojelukysymyksen tarkastelun vallalla olevien yhteiskunnallisten ilmiöiden kontekstissa ja toteaa, että ne ovat aina läheisessä suhteessa toisiinsa. Vuoden 1995 jälkeen syntyneitä on kutsuttu ahdistuneeksi sukupolveksi poikkeuksellisen korkeiden ahdistus- ja masennuslukemien vuoksi. Juurisyitä tutkittaessa on keskustelu vähitellen keskittynyt älypuhelimien ja sosiaalisen median vaikutukseen, sillä kyseinen sukupolvi on ensimmäinen, joka on kasvanut älylaitteiden maailmassa. (Balon 2024.)

Usein lapset käyttävät medialaitteita yksin ja sen on todettu aiheuttavan haasteita lapsen sosiaalisten taitojen sekä vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Tutkimukset ovat osoittaneet lasten lisääntyneiden käyttäytymisen ongelmien kuten aggressiivisen käyttäytymisen olevan yhteydessä media-altistuksen määrään ja sen haitalliseen sisältöön. (Paavonen 2025, 103). Tämä tukee aineistossa esiin noussutta työntekijöiden kokemusta siitä, että lasten lisääntyneellä medialaitteiden parissa vietetyllä ajalla on haitallinen vaikutus vuorovaikutussuhteiden syntymiseen. Työntekijöiden kokemuksissa korostui sijaishuollossa asuvan lapsen erityinen suojelun tarve koskien puhelimen haitallisen sisällön vaikutusta lapsen kehitykseen. Laajasalo kumppaneineen (2025) on todennut lapsuusiän haitallisia kokemuksia kohdanneiden nuorten olevan haavoittuvassa ryhmässä nuoruusiän väkivaltarikollisuuden suhteen, jonka vuoksi lisätutkimusta tarvittaisiin siitä, kuinka suojaavat tekijät, kuten myönteinen minäkuva, tukevat ihmissuhteet ja kouluun kiinnittyminen, voivat vaikuttaa ja vähentää rikollisuuden riskiä nuoruudessa. Näin ollen voidaan todeta, että media-altistuksen määrällä ja

sisällöllä voi olla moninaisia vaikutuksia lapsen kehitykseen etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohdalla.

Lapsen suojeleminen puhelimen liiallisen käytöltä ja hänen kehitystään vaarantavalta mediasisällöltä koettiin rajoitustoimenpiteiden toteuttamisen osalta haasteelliseksi. Rätty (2023, 750) on lastensuojelulain soveltamisen osalta todennut, että sijaishuollossa asuvan lapsen puhelimeen ei ole laillista asentaa sovelluksia, joiden avulla voidaan rajoittaa lapsen puhelimen käyttöä millään tavoin. Hän on tarkentanut, että sosiaalityöntekijän, huoltajan tai lapsen lupa sovelluksen asentamiseen ei muuta lain tulkintaa sovelluksen asentamisesta. Perusteena mainitaan lapsen yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden turvaaminen. Hakalehto (2016) puolestaan nostaa esille, että toisinaan lapsen oikeus suojelemaan voi olla ristiriidassa lapsen oikeuksien kanssa, jolloin lapsen oikeus suojelemaan menee edelle. Aineistossa tuli esiin työntekijöiden pohdinta siitä, olisiko heidän lapsen suojeleminen varmistamiseksi syytä toteuttaa suojelehtäväänsä vastoin lain ohjeistuksia ja ottaa riski, että asia päättyy hallinto-oikeuteen ratkaistavaksi. Asia koettiin erittäin ristiriitaiseksi, koska kyseessä on sijaishuollon työntekijän velvollisuus suojelemaan lasta eli toteuttaa perustehtäväänsä, ja toisaalta pohdinta omasta oikeusturvasta tilanteissa, joissa suojeleminen vaatisi lainsäädännön rikkomista.

Työntekijät kertoivat kokevansa, että laitoshoidossa lapsen suojeleminen voidaan rajoitustoimenpitein toteuttaa valitettavan usein vasta jälkikäteen, ja tähän liittyen useassa keskustelussa nousi esiin lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen. Lastensuojelulaki kieltää rajoitustoimenpiteiden käytön rangaistuksena ja korostaa niiden suojelellisia tavoitteita sekä tarveperusteisuutta (Tervo 2021, 13). Työntekijöiden puheissa kuitenkin korostui kokemus siitä, että rajoitustoimenpide ei toimi tarkoituksenmukaisesti, mikäli se, liikkumisvapauden rajoittamiseen viitaten, pystytään asettamaan vasta sen jälkeen, kun lapsi on jo ajautunut vaaratilanteeseen. Tästä herää itselleni myös kysymys siitä, miten lapsi mahdollisesti kokee liikkumisvapauden rajoittamisen; tuoko se turvan ja välittämisen tunnetta vai tuntuuko se mahdollisesti rangaistukselta.

Sijaishuollon laatukriteereiden mukaisesti lapsen turvaaminen käsittää lapsen oikeuden osallistua häntä koskevaan päätöksentekoon hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla (Malja ym. 2019, 14). Pekkarinen (2015) nostaa esille huomion siitä, että sijaishuollon laitoshoidossa lapsen aktiivisen toimijuuden ja osallisuuden position toteuttaminen voi olla haasteellista ottaen huomioon sijaishuollon työtä määrittelevä vahva suojelehtävä ja

toisaalta lasten mahdolliset kehitykselliset rajoitteet. Aineistossa työntekijät kertoivat kokevansa lapsen ikä- ja kehitystason määrittämisen suhteessa lainsäädäntöön toisinaan erittäin haasteelliseksi, koska lapsen kronologinen ikä vastaa harvoin hänen kehitystasoaan, mutta lainsäädäntö on kaikille sama. Työntekijät kertoivat kokevansa tällöin keinottomuutta lapsen suojelun suhteen.

Useassa keskustelussa nousi esiin työntekijän pohdinta sijaishuollossa asuvan lapsen asemasta ja suojelusta verrattuna biologisessa perheessä asuvan lapsen asemaan. Käytännön esimerkkinä mainittiin lapsen opettaminen vastuulliseen rahankäyttöön ja suojaaminen esimerkiksi päihteiden käytöltä siten, että käyttövarojen käyttöä voitaisiin valvoa ja tarvittaessa säännöstellä. Työntekijät totesivat, että suojeleminen on mahdotonta ottaen huomioon lainsäädännön koskien käyttövarojen maksamista. Lain soveltamisesta todetaan, että lapselle maksettavien käyttövarojen maksamiselle ei voida asettaa ehtoja eikä lapselta voida vaatia selvitystä käyttövarojen käytöstä. Toisaalta käyttövarojen tarkoituksena on opettaa sijaishuollossa asuvalle lapselle rahan käyttöä samalla tavoin kuin kenelle tahansa lapselle kotona. (Räty 2023, 638–641.)

Työntekijät pohtivat sijaishuoltopaikkojen muutoksia suhteessa lainsäädäntöön, sijaishuollon rakenteisiin ja kasvatushenkilöstön ammattitaitoon koskien traumainformoitua työotetta. Erityistä huolta työntekijöissä herätti yhä nuorempien lasten vakava oirehdinta, joka voi vaatia erityisen huolenpidon jakson lapsen suojelemiseksi. Erityisen huolenpidon jakso voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajaksi, mikäli lapsi vaarantaa toistuvasti kehitystään esimerkiksi päihteitä käyttämällä tai itsetuhoisesti. Jakso toteutetaan laitoksessa, jossa on käytössä kasvatushenkilökunnan lisäksi myös sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen asiantuntemus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Aineistossa nousi esiin työntekijöiden pohdinta siitä, mistä syistä yhä nuoremmat lapset joutuvat turvaamaan erityisen huolenpidon keinoin ja millä tavoin sijaishuollon rakenteet ovat mahdollisesti tähän vaikuttaneet. Työntekijät nimesivät asiakasohjauksen roolin suhteessa yhteiskunnallisiin taloudellisiin tekijöihin sekä sijaishuollon kasvatushenkilöstön ymmärryksen traumainformoidun työotteen merkityksestä kasvatustyössä. Työntekijöiden kokemuksissa korostui myös sijaishuollossa tehtävän ennaltaehkäisevän työn merkitys, jotta vaativamman tason laitoshoidolta välttyttäisiin. Käytännössä he nostivat esiin toiveen, että lasta olisi mahdollista ohjata ja kasvattaa harkinnanvaraisemmin kasvatuksellisin keinoin

rajoitustoimenpiteiden sijaan, jolloin sijaishuollon varhaisemmassa vaiheessa voitaisiin tehdä vaikuttavampaa työtä lapsen suojelun hyväksi.

Sijaishuoltopaikan muutos aiheuttaa aina uuden kiintymyssuhteen katkoksen lapsen elämässä. Howardin ja kumppaneiden (2023) tekemässä tutkimuksessa on todettu turvallisilla kiintymyssuhteilla olevan merkittävä vaikutus lapsuusiän haitallisia kokemuksia kokeneen lapsen hyvinvointiin aikuisiässä. Aineistossa korostui työntekijöiden näkemys siitä, että ensisijaisesti lasta tulisi auttaa moniammatillisin keinoin hänen sijaishuoltopaikassaan sen sijaan, että lapsen oirehtiessa tehtäisiin varhain johtopäätös, että sijaishuoltopaikka ei pysty vastaamaan lapsen tuen tarpeeseen. On myös huomionarvoista, että kiintymyssuhteita arvioitaessa tulisi kiinnittää ihmisiin rakentuvien kiintymyssuhteiden ohella huomiota siihen, että lapsi voi kiinnittyä paikkaan ja sillä voi olla huomattava merkitys lapsen hyvinvoinnille (Jack 2015, 415; Ritala-Koskinen 2018).

Lasten- ja nuortenpsykiatrian asiantuntemus ja palvelut nähtiin tärkeänä rinnalla kulkijana niin lapsen kuntoutuksessa kuin sijaishuollon henkilöstön tukena osana arjen kasvatustyötä. Laakso (2019) on niin ikään todennut, että lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, hänen tilanteensa vaatii erityistä huomiota eikä sijaishuollon henkilöstön tulisi jäädä ilmiöiden käsittelyssä yksin. Petrelius ja Eriksson (2018) ovat puolestaan pohtineet missä määrin ja miten erikoissairaanhoidon asiantuntemuksella tuetaan lastensuojelutyön onnistumista.

Työntekijät kertoivat kokevansa, että sijaishuollossa asuville lapsille on saatavilla hyvin heikosti psykiatrian palveluita toistuvista yrityksistä huolimatta, jonka vuoksi he kokevat joutuvansa vastaamaan sijaishuollon ohella myös terveydenhuollon palveluista, joihin heillä ei ole riittävää ammattitaitoa eivätkä he koe sen olevan lapsen edun mukaista. Healy (2014, 38, 41) tarkastelee lääketieteen ja sosiaalityön diskurssien keskinäistä suhdetta asiakkaan palvelujärjestelmässä ja toteaa lääketieteen diskurssin vaikuttavan vahvasti palvelujen tarjoamiseen monissa terveyden ja hyvinvoinnin yhteyksissä. Hän toteaa diskurssien määrittävän, kuka nähdään asiantuntevana tai -tuntijana ja kuka ei. Asiantuntemus liittyy terveyden ja sairauden biologisen perustan tuntemiseen ja käytännössä tämä antaa lääketieteen ammattilaisille valtuudet määritellä ja johtaa interventioita. Tämä herättää kysymyksen millä tavoin yhteiskunnassa tunnistetaan ja otetaan konkreettisesti huomioon sijoitetun lapsen haavoittuva asema, tarpeet ja oikeus erityiseen suojeluun. Pekkarinen (2015, 170) toteaa, että sosiaalityöntekijän asiantuntijaidentiteetin sekä sosiaalisen tunnistamisen ja tunnustamisen

merkitys moniammatillisessa toimijoiden joukossa on erittäin tärkeää, koska eri toimijoilla voi olla hyvin erilainen käsitys lapsen poikkeavan käytöksen taustatekijöistä ja avun tarpeesta.

Björkenstam kumppaneineen (2019) on todennut sijaishuollossa asuvan lapsen tarpeiden olevan luonteeltaan hyvin ainutlaatuisia monimuotoisten taustatekijöidensä vuoksi, ja turvallisuuden tunteen on todettu aiheuttavan ahdistusta useammin verrattuna traumaspesifiseen ahdistukseen. Tutkimustuloksissa on myös havaittu, että lasten oirekuvissa sosiaalisten suhteiden haasteet näyttäytyvät keskeisinä. Sijaishuollossa asuvilla lapsilla tyypillisesti diagnosoidun tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauden häiriöiden taustalla on todettu olevan usein laajempi trauma- ja kiintymyssuhdeperäinen oirekuva, joka heitä hoitavan terveydenhuollon tahon tulee arvioinnissaan tunnistaa (Tarren- Sweeney 2013, 2021). Edellä mainittuun sekä sijaishuollon työntekijöiden kokemuksiin peilaten tulkitsen, että lapsen turvallisuuden tunteen saavuttaminen ja arjen vakauttaminen ovat ensisijaisia seikkoja intensiivisemmän psykiatrisen hoidon aloittamiselle. Aineistossa esiin noussut kokonaiskuva lapsen suojelun haasteellisuudesta lainsäädännön kontekstissa saa kuitenkin pohtimaan, millä tavoin lastensuojelun rakenteet ja säännökset edesauttavat lapsen oikeutta erityiseen suojeluun ja sen myötä kokonaisvaltaisen kuntoutuksen mahdollistavaan arkeen.

Aineistossa suojelu koettiin laajana käsitteenä ja konkreettisten suojelutoimenpiteiden ohella se nähtiin myös lapsen tunnekokemuksena. Välittömän suojelun ja turvaamisen ohella suojelun koettiin rakentuvan vähitellen lapsen ja aikuisen välille muodostuvassa luottamus- ja kiintymyssuhteessa. Pekkarisen (2015) havainnon suojelun kohteen muuttumisesta 2000-luvulla lapsen suojelusta kohti ympäristön suojeluun lapselta, tulkitsen kuvastuvan haastatelluaineistossani. Perustan tulkintani aineistosta tekemääni huomioon siitä, että otteissa korostui vahva suojelupyrkimys ja turvallisen arjen vakauttava voima tunnistettiin, mutta työtä määrittävien rakenteiden koettiin toimivan reaktiivisena, eli jo tapahtuneeseen reagoiden. Esimerkkinä nostan esiin aineistossa mainitun erityisen huolenpidon jakson, jonka tarkoituksena on turvata itseään tai toisia käytöksellään vakavasti vaarantava lapsi. Jakson ollessa kuitenkin suhteellisen lyhyt ja viimesijainen, voi sen tulkita toimivan reaktiivisena toimenpiteenä myös ympäristön suojelun näkökulmasta. Työntekijät toivat esiin kokevansa jotain menneen pieleen, mikäli yhä nuorempia lapsia joudutaan turvaamaan erityisen huolenpidon jaksolle sijoittaen. Onkin tärkeää pohtia reaktiivisen ja ei-reaktiivisen suojelun välistä eroa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kuntoutusta tavoittelevassa sijaishuollon työssä.

Tutkielmani aineisto koostuu seitsemästä yksilöhaastattelusta eli aineisto on kooltaan pieni, eikä siitä voi näin ollen tehdä laajempia johtopäätöksiä. Aineiston analyysissa on otettava huomioon esiin nousseiden merkitysten yleistettävyyden rajallisuus ja pitkän työkokemukseni tuomat ennakkokäsitykset, joilla on voinut olla vaikutusta keskusteluiden painotuksiin ja tulkintaan kriittisestä reflektoinnistani huolimatta. Aineisto ei ole maantieteellisesti rajattu enkä kerännyt tietoa haastateltavien maantieteellisestä sijainnista, mutta haastatteluaineistot olivat tästä huolimatta yllättävän paljon toistensa kaltaisia. Niistä oli havaittavissa työntekijöiden pohtivan ilmiöitä ja käyvän läpi tunnekokemuksia, jotka näyttäytyivät samankaltaisina laitoshoidon muodosta riippumatta.

Haastatteluaineisto oli runsas, mikä kertoi minulle tutkijana siitä, että tutkielmani aihe oli haastateltaville ajankohtainen ja ajatuksia herättävä. Jouduin jättämään tutkielman rajaamisen vuoksi pois useita mielenkiintoisia aihekokonaisuuksia, jotka nousivat haastatteluissa esiin. Tutkielmani tuloksia tarkastellessani rohkenen päätellä, että käytännön sijaishuollon työtä tekevien ääni ei tule riittävästi kuulluksi lain valmisteluissa ja näen tämän käytännön työssä syntyvän arvokkaan tiedon hukkaan heittämisenä.

Sekä haastatteluaineistossa että tutkielmaa kehystävässä kirjallisuusaineistossa (mm. Hoikka 2020, 167; Kaivosoja ym. 2025, 872; Petrelius & Eriksson 2018, 6; Laajasalo 2025) tuli vahvasti esiin sijaishuollossa tehtävän tunnetyöskentelyn ja moniammatillisen yhteistyön merkitys lapsen suojelun perustana. Tutkielman tuloksista on myös pääteltävissä, että sijaishuollon laitoshoidossa nähdään lapsen suojelun ja kuntoutuksen vaativan toteutuakseen pitkäjänteistä ja periksiantamatonta työskentelyä sekä koetaan, että yhteiskunnan rakenteet eivät kaikilta osin tue tätä tavoitetta.

Aineiston ja tulosten perusteella mieleeni nousi useita jatkotutkimusaiheita. Turvallisten kiintymyssuhteiden muodostumisella on todettu olevan merkittävä vaikutus lapsen turvan tunteeseen sekä lapsuusajan haitallisten kokemusten käsittelyyn. Näkisin tärkeänä selvittää yksityiskohtaisemmin tunnetyöskentelyn systemisyyttä ja tietoperustaa sijaishuollon arjessa sekä sen vaikuttavuutta lapsen turvan tunteeseen ja hyvinvointiin. Yhtä lailla olisi mielestäni tärkeää tutkia millä tavoin ja missä määrin sijaishuollon rakenteet, prosessit ja työkäytännöt yhteiskunnallisella tasolla tukevat sijaishuollossa tehtävää kiintymyssuhdetyöskentelyä sijaishuoltopaikkojen muutosten kontekstissa. Pohdin, onko lapsen edun mukaista

siirtyä laitoksesta toiseen oirehdinnan ja tuen tarpeen vaihdellessa, vai tulisiko sijaishuollon tarjota lapselle ihmissuhteiden ja asuinpaikan pysyvyys tarvittavien palveluiden tullessa lapsen luokse. Käytännössä tämä vaatii merkittävää muutosta sijaishuollon rakenteissa, mutta sijaishuollon tarkoituksenmukaisuutta lapsen erityisen suojelun toteuttajana tarkastellessa, näkisin rakenteiden kriittisen uudelleenarvioinnin aiheellisenä.

Lähteet

- Aalberg, Veikko (2025) Nuoruusiän psyykinen kehitys. Teoksessa Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 4. uudistettu painos. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim 2025.
- Araneva, Mirjam (2016) Lapsen suojele: toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro.
- Aula, Mariakaisa & Kiili, Johanna (2011) Yk:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Suomen Yk-liitto. Somero: Sälekärin Kirjapaino.
- Balon, Richard (2024) The Impact of Social Media, Smartphones, and Overprotective Parenting on Child and Adolescent Development. *Academic Psychiatry* 48: 645–647. <https://doi.org/10.1007/s40596-024-02070-x>.
- Bardy, Marjatta (2013) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Björkenstam, Emma & Burström Bo & Hjern, Anders & Vinnerljung, Bo & Kosidou, Kyriaki & Berg, Lisa (2019) Cumulative childhood adversity, adolescent psychiatric disorder and violent offending in young adulthood. *European Journal of Public Health*, Volume 29, Issue 5, October 2019, Pages 855–861. Oxford Academic. Saatavilla <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz089>.
- Enroos, Rosi (2016) Lapsen tulo julkiseen kotiin – Huostassaolon ensivaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 224–260.
- Eriksson, Pia & Ståhlberg, Miia & Svetloff, Maria & Barkman, Johanna & Liukkonen, Johanna & Hipp, Tiia (2023) ”Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille.” *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus* 2023:35. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2010) Teemahaastattelu: Opit ja Opetukset. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (2010) 3. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS Kustannus.
- Felitti, Vincent J. & Anda, Robert F. & Nordenberg, Dale & Williamson, David F. & Spitz, Alison M. & Edwards, Valerie & Koss, Mary P. & Marks, James S. (1998) "Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study." *American Journal of Preventive Medicine* 14, no. 4: 245–258. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8).
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino (2018) Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino (toim.) Monen kodin lapset: Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. (2018) Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Forsell, Martta & Kuoppala Tuula (2024) Tilastoraportti 19/2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2.5.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148992/Lastensuojelu2023.pdf?sequence>.

- Gordon, Jack (2015) 'I may not know who I am, but I know where I am from': the meaning of place in social work with children and families. *Child & Family Social Work* 20, 415–423. <https://doi.org/10.1111/cfs.12091>.
- Haapala, Maija & Kaijanen Milja & Minkkinen Minna & Westlund Onni (2023) Hatkassa Suomessa –kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu ry.
- Haikkola, Lotta & Myllyntaus Oona (2023) Haavoittuvassa asemassa? Aineksia lasten ja nuortenturvallisuusvajeiden arviointiin ja tiedontuotannon vahvistamiseen. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 179. <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/view/861/775/3139-2>
- Hakalehto Suvianna (2016) Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa Hakalehto Suvianna & Toivonen Virve (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. (2016) 1. painos. Helsingin Kamari Oy. Hansaprint Oy.
- Harrikari, Timo (2004) Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Julkaisuja 48. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura.
- Harrikari, Timo (2019) Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista. Tampere: Vastapaino.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302.644-5>.
- Heinonen, Hanna & Sinko, Päivi (2013) Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Bardy, Marjatta (toim.) 2013 Lastensuojelun ytimissä. 4. uudeksi painos. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Susanna (2020) Historiallinen tapaustutkimus lastensuojelulaitoksen rajoittamis- ja kurinpitokäytännöistä 1950–2000. Väitöskirja. Heikki Waris-instituutin julkaisuja 4/2020. Helsingin yliopisto.
- Howard, Amanda & Gwenzi, Gertrude & Taylor, Trent & Wilke, Nicole (2023) "The Relationship Between Adverse Childhood Experiences, Health and Life Satisfaction in Adults with Care Experience: The Mediating Role of Attachment." *Child & Family Social Work* 28, no. 3: 809-821. <https://doi.org/10.1111/cfs.13006>.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Tuominen, Juha (2020) Fenomenologia. Ihmisten kokemukset tutkimuksen kohteena. Teoksessa Puusa, Anu (toim.) & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät (2020). 296–307.
- Husa Jaakko & Pohjolainen Teuvo (2014) Julkisen vallan oikeudelliset perusteet: Johdatus julkisoikeuteen. 4. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Hämäläinen, Juha (2007) Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aateperhjästä ja oppihistoriasta. Kuopio: Snellman-instituutin A-sarja 22.
- Hänninen, Jorma (2004) Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö: sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja, 77–100. Jyväskylä: PS-kustannus

- Ikonen, Riikka & Eriksson, Piia & Heino, Tarja (2020) Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 35/2020. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Ikävalko, Elina & Kurki, Tuuli & Salminen Jarkko (toim.) (2024) Nuoret ja mielenterveys. Nuorisotutkimus 42 (2024):1. Nuorisotutkimusseura. Turku: Hansaprint.
- Järvinen, Saija & Alanko, Markus & Piispa, Minna (2024) Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:13.
- Kaivosoja, Matti; Blomqvist, Nina; Lehtinen, Katriina; Laurikkala, Jenna (2025) Lapsen oikeuden ja lastensuojelu. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) (2025) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.
- Kauppi, Anne & Turunen Tuija (2025) Lasten ja nuorten traumapsykoterapia. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) (2025) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.
- Laajasalo, Taina & Aaltonen, Mikko & Pitkänen, Joonas & Ellonen, Noora & Martikainen Pekka (2025) Adverse childhood experiences (ACEs) and juvenile violent delinquency in multiple successive birth cohorts. *Nordic Journal of Criminology*. Volume 26, issue2. Scandinavian University Press. <https://www.scup.com/doi/10.18261/njc.26.2.3>.
- Laajasalo, Taina & Eriksson, Pia & Luoto, Eija (2025) Viitekehykset, työmenetelmät ja muutoksen mittarit lastensuojelun laitoshuollossa. 32/2025. Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-551-9>.
- Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1444. Tampere: Tampere University Press.
- Laine, Timo (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, Raine. & Aaltola, Juhani Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Lavikainen Marjo & Puustinen-Korhonen Aila & Ruuskanen Kristiina (toim.) (2014) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Lehti, Venla (2025) Traumaattiset kokemukset. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) (2025) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.
- Lemert, Charles & Winter, Michael (toim.) (2000) Crime and Deviance. Essays and Innovations of Edwin M. Lemert. Lanham & Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Lindblom, Jallu (2023) Lapsuudenaikaiset haitalliset kokemukset: seuraamukset ja mekanismit. *Psykologi-lehti*. Julkaistu 30.10.2023. <https://psykologilehti.fi/lapsuudenaikaiset-haitalliset-kokemukset-seuraamukset-ja-mekanismit%ef%bf%bc/>
- Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia. (toim.) (2019) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8.

- Meriläinen Niina & Nousiainen Susi (2024) ”Ne päihdemyönteisemmät nuoret” vai tulevaisuuden tekijät? Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvoinnin kehystäminen sanomalehdissä ja nuorten kokemustarinoissa. Julkaisussa Ikävalko, E. & Kurki, T. & Salminen J. (toim.) (2024) Nuoret ja mielenterveys. Nuorisotutkimus 42 (2024):1. Nuorisotutkimusseura. Turku: Hansaprint.
- Mänttari van der Kuip, Maija-Reetta (2023) ”Moraalisen ahdingon kokemukset laste suojelutyössä”. Teoksessa Sihto, Tiina & Vasara, Paula (2023) Hoivan pimeä puoli. 147–148. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäntymaa, Mirjami & Puura, Kaija & Aronen, Eeva & Carlson Synnöve (2025) Lapsuusiän psyykkinen kehitys. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) 2025: Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.
- Nikander, Pirjo (2010) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Matti Hyvärinen & Johanna Ruusuvuori (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Paavonen, Juulia (2025) Media riskitekijänä. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) 2025: Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.
- Pekkarinen, Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 86. ISBN 978-952-5994-84-1.
- Perttula, Juha (1995) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen fenomenologinen instituutti.
- Perttula, Juha (2008) Kokemus ja Kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Juha (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Lapin yliopistokustannus, 115–158.
- Petrelus, Päivi & Eriksson Pia (toim.) (2018) Uudistuva lastensuojelu– kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 32/2018. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Poijula, Soili (2020) Resilienssi. Muutosten kohtaamisen taito. Helsinki: Kirjapaja.
- Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 7–264.
- Purjo, Timo (2011) Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen. Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tampensis 1014. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66689/978-951-44-8267-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Puura, Kaija & Laukkanen Eila (2025) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Biopsykososiaalinen kehitys. Teoksessa Kumpulainen Kirsti & Aronen Eeva & Ebeling Hanna & Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Puura Kaija & Sourander Andre (toim.) (2025) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Kustannus Duodecim.

- Puusa Anu (2020) Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 235–255.
- Ritala-Koskinen, Aino (2018) Avohuollon asiakaslasten asumisliikkuvuus. Teoksessa (toim.) Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino. Monen kodin lapset: Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.
- Räty, Tapio (2023) Lastensuojelulaki- Käytäntö ja soveltaminen. Edita Publishing Oy. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Saastamoinen, Kati (2016) Lapsen oikeus hyvään ja perusoikeuksia kunnioittavaan sijaishuoltoon lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Hakalehto Suvianna & Toivonen Virve (toim.) (2016) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. 1. painos. Helsingin Kamari Oy. Hansaprint Oy.
- Saastamoinen, Kati (2018) Lapsi sijaishuollossa- Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Helsinki: Edita Publishing.
- Saastamoinen, Kati (2020) Lapsi sijaishuollossa- Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2024) Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistamisen valmisteluryhmä STM029:00/2024. <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM029:00/2024>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2025) Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistaminen: Valmisteluryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:4. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166073>.
- Tarren-Sweeney, Michael (2013) An investigation of complex attachment and trauma-related symptomatology among children in foster and kinship care. Child Psychiatry and human development. Volume 44, 727-741.
- Tarren- Sweeney, Michael (2021) Mental Health Symptom Profiles of Adolescents in Foster Care. Journal of Child & Adolescent Trauma. 2021 Nov 19;16(2):419–431.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021) Koulukoteihin sijoitettuihin nuoriin kohdistuvat rajoitustoimenpiteet. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-jahankkeet/koulukoteihin-sijoitettuihin-nuoriin-kohdistuvat-rajoitustoimenpiteet>.
- Tervo, Jaana (2021) Rajoitusten lainsäädäntökehys. Teoksessa Helavirta Susanna, Halttunen Sari & Laakso Riitta (toim.) Sijaishuollon rajoitustoimenpiteet ammatillisina käytäntöinä ja kokemuksina. Lapin Ammattikorkeakoulun julkaisuja 12/2021.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunnan ohje 2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf.

- Utriainen, Siiri & Eriksson, Pia (2023) Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet valtion koulukodeissa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2023.
- Valjakka, Eeva (2016) Vain lakiko lasta suojelee? Väitöskirja. Turun Yliopisto. Painosalama Oy.
- Virtanen, Anu (2024) Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Soccan lausunto. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi. VN/2821/2024. Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca.

HE (331/2010)	Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. https://www.finlex.fi/fi/hallituksen/esitykset/2010/331#OT1_OT0_OT0 .
HE (237/2018)	Hallituksen esitys lastensuojelulain muuttamiseksi. https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180237 .
LSL
M/2024/74	Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
Valtioneuvoston periaatepäätös nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemisen ja torjumisen toimenpideohjelmasta vuosille 2024–2027 (2024). Valtioneuvoston periaatepäätös 2024 https://stm.fi/-/lastensuojelun_kokonaisuudistuksen-tavoitteena_on-turvata-lasten-hyvinvointi-ja-kehitys .

Liite 1 Haastattelupyyntö

Hei sinä lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevä ammattilainen!

Olen sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija ja teen pro gradu- tutkielmani Lapin Yliopistossa. Tutkielmani tavoitteena on tarkastella miten sijaishuollon työntekijät kokevat laitoshoidon mahdollistavan lapsen suojelun voimassa olevan lainsäädännön puitteissa. Olen kiinnostunut havainnoistasi koskien sijaishuollon arjessa näkyviä ilmiöitä ja siitä, miten olet koennut sijaishuollon keinoin pystyväsi suojelemaan lasta.

Aineistonkeruun tulen toteuttamaan yksilöhaastatteluin joko tapaamisen tai etäyhteyden välityksellä. Sinulla tulisi olla sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinto sekä reaalikaikasta kokemusta sijaishuollon laitoksessa työskentelystä.

Tavoitteenani on saada haastattelut toteutettua maaliskuun 2025 aikana. Haastattelun arvoitu kesto on n. 30–60 minuuttia. Tutkimuksessa noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä koskevia suosituksia. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voit keskeyttää sen missä tahansa vaiheessa. Tutkimuksessa ei tulla keräämään minkäänlaista tietoa työpaikastasi eli et edusta työnantajaasi. Henkilö- ja taustatietosi keruu minimoidaan, haastatteluaineisto anonymisoidaan eikä sinua voida tunnistaa aineistosta. Haastattelut nauhoitetaan ja tutkielman valmistuttua kaikki tutkimusaineisto hävitetään. Haastatteluun osallistumisesta ei aiheudu sinulle kustannuksia.

Mikäli olisit halukas osallistumaan haastatteluun, olethan mahdollisimman pian minuun yhteydessä. Arvostan suuresti osallistumistasi, jotta tieto tutkittavasta ilmiöstä lisääntyisi. Mikäli sinulle heräsi kysymyksiä ja toivot niistä juteltavan ennen päätöstä osallistumisestasi, vastaan mielelläni!

Ystävällisin terveisin,
Annamari Jansen
ajansen@ulapland.fi

Liite 2 Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Olen lukenut ja tutustunut yllä olevaan saatekirjeeseen. Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta, tiedonkeruuprosessista, tietojen käsittelystä ja niiden mahdollisesta luovuttamisesta. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Minulla on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni milloin tahansa ilman, että se aiheuttaa minulle kielteisiä seurauksia.

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen:

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3 Haastattelurunko

Taustoitus

- Työkokemus ja sijaishuollon muoto (perus-/erityis-/vaativan tason laitos)

Haastattelua ohjaavia kysymyksiä:

1. Mikä on näkemyksesi sijaishuollon tarkoituksesta ja tavoitteista?
2. Mitä lapsen suojelu ja turvaaminen mielestäsi tarkoittaa sijaishuollossa tehtävässä työssä?
3. Millaisena koet lainsäädännön roolin sijaishuollossa tehtävässä työssä?